การใช้ดุลพินิจในการเบี่ยงเบนคดีอาญาที่ไม่ร้ายแรง ศึกษาเฉพาะกรณีศาลจังหวัดเพชรบูรณ์

ห้องสมุดศาลยุติธรรม
www.library.coj.go.th

ทิวากร พนาวัลย์สมบัติ

ผลงานส่วนบุคคลนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตร “ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น” รุ่นที่ 14
สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม
พ.ศ. 2558

การใช้ดุลพินิจในการเบี่ยงเบนคดีอาญาที่ไม่ร้ายแรง ศึกษาเฉพาะกรณีศาลจังหวัดเพชรบูรณ์

ทิวากร พนาวัลย์สมบัติ

ห้องสมุดศาลยุติธรรม
www.library.coj.go.th

สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม

ชื่อเรื่องผลงานส่วนบุคคล : การใช้ดุลพินิจในการเบี่ยงเบนคดีอาญาที่ไม่ร้ายแรง ศึกษาเฉพาะกรณีศาลจังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อผู้ศึกษา : นายทิวากร พนาวัลย์สมบัติ

กรรมการที่ปรึกษา : นายอนุวัตร มุทิกากร

.....

อนุมัติให้ผลงานส่วนบุคคลฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม หลักสูตร “ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น” รุ่นที่ 14

ห้องสมุดศาลยุติธรรม
www.library.coj.go.th

..... ประธานกรรมการอำนวยการอบรม
(นายชัยยุทธ ศรีจำนงค์)
ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะศาลฎีกา

..... กรรมการอำนวยการอบรมและกรรมการที่ปรึกษา
(นายอนุวัตร มุทิกากร)
ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอุทธรณ์

สารบัญ

หน้า

บทที่ 1 บทนำ **1**
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา 2
1.3 สมมุติฐานของการศึกษา 2
1.4 ขอบเขตของการศึกษา 2
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา 3
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 3

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
การใช้ดุลพินิจในการเบี่ยงเบนคดีอาญาที่ไม่ร้ายแรง **4**
ความเป็นมาของแนวคิดและทฤษฎีในการเบี่ยงเบนคดี 4
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้ดุลยพินิจ
ในการเบี่ยงเบนคดีอาญาที่ไม่ร้ายแรง
2.1 หลักการสอบสวนคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกา 6
2.1.1 หลักการสอบสวนคดีอาญาในประเทศญี่ปุ่น 9
2.1.2 หลักการสอบสวนคดีอาญาในประเทศไทย 12
2.2 การเปรียบเทียบหลักการสอบสวนคดีอาญาของประเทศไทย
กับต่างประเทศ 14
หลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวน
การเปรียบเทียบหลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจ
รูปแบบและมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีของพนักงานสอบสวน
การเปรียบเทียบรูปแบบและมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีของประเทศไทยกับต่างประเทศ

บทที่ 3 ผลการศึกษาและวิเคราะห์ การใช้ดุลพินิจในการเบี่ยงเบน
คดีอาญาที่ไม่ร้ายแรง **26**
3.1 บทบาทพนักงานสอบสวนไทย 26
3.1.1 รูปแบบและมาตรการในการกันคดีของประเทศญี่ปุ่น 27
3.2 วิเคราะห์การใช้ดุลพินิจในการเบี่ยงเบนคดีอาญาที่ไม่ร้ายแรง 28
3.2.1 หลักการเบี่ยงเบนคดีในชั้นตำรวจ 28
3.2.2 หลักการเบี่ยงเบนคดีในชั้นพนักงานอัยการ 29
3.2.3 หลักการในการเบี่ยงเบนคดีชั้นศาล 30

ห้องสมุดกลางยุติธรรม
www.library.coj.go.th

หน้า

บทที่ 4 บทสรุปและข้อเสนอแนะ **32**
4.1 บทสรุป 32
4.2 ข้อเสนอแนะ 32

บรรณานุกรม

ประวัติผู้ศึกษา

ห้องสมุดศาลยุติธรรม
www.library.coj.go.th

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและสภาพของปัญหา

จากสภาพปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal justice Process) ของประเทศไทย จะเห็นได้ว่า ในแต่ละหน่วยงานต่างยึดภารกิจของตนเป็นแนวทางในการดำเนินงาน โดยขาดการมองปัญหาของกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ ซึ่งเมื่อเกิดคดีความหรือข้อพิพาท ก็มุ่งเข้าสู่กระบวนการพิจารณาและพิพากษาของศาลมากเกินไป ก่อให้เกิดคดีขึ้นสู่ศาลชั้นต้นเป็นจำนวนมาก ปัญหาดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรม เพราะจะกระทบต่อประสิทธิภาพของการอำนวยความยุติธรรม ในส่วนสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรม และมีผลให้ผู้ต้องขังอยู่ในสภาพที่แออัด เนื่องจากสภาพของสถานที่ไม่เพียงพอ

ปัญหาดังกล่าว ส่วนหนึ่งเกิดจากสังคมไทย ที่นิยมใช้มาตรการทางกฎหมาย ในการจัดการกับปัญหาสังคมต่าง ๆ มากเกินไป หรืออาจเรียกว่า กฎหมายอาญาเฟ้อ (Overcriminalization) โดยกฎหมายหลายฉบับที่บัญญัติออกมาล้วนแต่มีโทษจำคุกทั้งสิ้น จึงเห็นสมควรบัญญัติให้เป็นโทษปรับแทน และมีผลให้คดีอาญาเลิกกัน นอกจากนี้ องค์กรในกระบวนการยุติธรรม จะต้องร่วมมือกันในการแก้ไขระบบการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะจากสภาพปัญหาในการปฏิบัติภารกิจระหว่างตำรวจกับพนักงานอัยการ มีความจำเป็นต้องร่วมมือกันทำงาน เพื่อให้คดีเสร็จไปอย่างรวดเร็ว มิใช่ต่างฝ่ายต่างแยกกันทำงาน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการอำนวยความยุติธรรมได้ ฉะนั้น ตำรวจกับพนักงานอัยการจึงจำเป็นต้องร่วมมือกันในการทำงาน เพราะถือว่า เป็นขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมก่อนฟ้องคดีต่อศาล (Pre -Trial) เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา (Administration of justice) และเพื่ออรรถประโยชน์สูงสุดกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

เมื่อคดีอาญาเกิดขึ้นและเข้าสู่ระบบกระบวนการยุติธรรม และศาลพิพากษาลงโทษจำคุก จะเป็นผลให้ปริมาณผู้ต้องขังเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่เรือนจำมีจำนวนจำกัด ก่อให้เกิดสภาพแออัดและกระทบต่อประสิทธิภาพของราชทัณฑ์ ในการอบรม บำบัด แก้ไข ฟื้นฟู ผู้ต้องขังให้กลับเข้าสู่สังคม หากผู้ต้องขังพ้นโทษออกไป ถูกสถานการณ์บีบบังคับให้ต้องกระทำผิดอีก และย้อนกลับมาเป็นภาระของระบบกระบวนการยุติธรรมและของสังคมอีก ปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว มิใช่ปัญหาของระบบราชทัณฑ์แต่เป็นปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ ซึ่งทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันในการแก้ไขกับปัญหาดังกล่าวและกำหนดรูปแบบและมาตรการใหม่อันเหมาะสมในการพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิด เพราะในปัจจุบัน การลงโทษ มิใช่เป็นการแก้แค้นแล้วจะส่งผลดีเสมอไป จึงเกิดแนวคิดในการเบี่ยงเบนคดีในชั้นพนักงานสอบสวนหรือกันผู้กระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรม เข้าสู่โครงการทางสังคมหรือชุมชนเพื่อเข้ารับการอบรม รักษา แก้ไข บำบัด ฟื้นฟู ผู้กระทำความผิดให้กลับคืนสู่สังคมได้ตามปกติสุขโดยเฉพาะ เพื่อเป็นการลดจำนวนคดีที่มีความผิดเล็กน้อย หรือคดีที่ผู้กระทำผิดไม่สมควรต้องได้รับโทษจำคุก เพราะจะมีผลกระทบต่อ

สำนักวิทยทรัพยากร www.library.coj.go.th

ชื่อเสียง ประวัติ หรือสถานะทางสังคม เสมือนเป็นตราบาปทางสังคมและเพื่อเป็นการเบี่ยงเบนคดีสำหรับผู้กระทำความผิดด้วยความพลั้งเผลอหรือประมาท และผู้กระทำผิดเพียงเล็กน้อย ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ระหว่างบุคคลภายในครอบครัว ความผิดระหว่างสามีภริยา ความผิดที่ผู้กระทำผิดเป็นเด็ก หรือความผิดที่ผู้เสียหายไม่ประสงค์จะดำเนินคดีเอาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ ออกจากระบบในกระบวนการยุติธรรมด้วย

ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยยังขาดมาตรการ การเบี่ยงเบนคดี (Diversion) ไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ซึ่งนับว่า เป็นมาตรการที่จำเป็นในสภาพปัจจุบัน นอกจากนี้ต้องมีการเปลี่ยนทัศนคติเสียใหม่ว่า การอำนวยความยุติธรรมทางอาญามิใช่เฉพาะศาลเท่านั้น หากแต่พนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ จะต้องเข้ามามีบทบาท เพื่อลดปัญหาคดีล้นศาลและผู้ต้องขังล้นเรือนจำ เพราะพนักงานสอบสวนในฐานะเจ้าพนักงานของรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรม เมื่อมีความผิดทางอาญาเกิดขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ในการสอบสวนคดีและการใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวน อัยการ และศาล

1.2.2 เพื่อศึกษารูปแบบและมาตรการในการเบี่ยงเบนคดี ไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในต่างประเทศ เปรียบเทียบกับประเทศไทย

1.2.3 เพื่อวิเคราะห์บทบาทของพนักงานสอบสวน อัยการ และศาล ในการเบี่ยงเบนคดีไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

1.3 สมมุติฐานของการศึกษา

ถ้าพนักงานสอบสวนของประเทศไทย มีบทบาทมากขึ้นในระบบกระบวนการยุติธรรม โดยการกำหนดรูปแบบและมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีของพนักงานสอบสวน เพื่อเบี่ยงเบนคดีเข้าสู่ระบบกระบวนการยุติธรรมแล้ว มีผลทำให้ลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล ไม่ก่อให้เกิดปัญหาคดีล้นศาล และช่วยลดปริมาณของจำนวนผู้ต้องขังให้น้อยลงไม่ทำให้เกิดสภาพแออัด หรือล้นเรือนจำ

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษานี้ มุ่งศึกษาบทบาทของพนักงานสอบสวน อัยการ และศาล ในการเบี่ยงเบนคดี ไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น โดยการศึกษาระบบการสอบสวนและการใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น รวมถึงรูปแบบและมาตรการในการกันคดีด้วย เพื่อนำมาเปรียบเทียบและนำมาปรับใช้กับประเทศไทย

ห้องสมุดศาลยุติธรรม www.library.coj.go.th

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

เป็นศึกษาวิจัยแบบเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา ภาษาไทย บทความ หนังสือพิมพ์รายวัน รายงานการศึกษาวิจัย วิทยานิพนธ์ ข้อมูลสถิติคดีอาญา และสถิติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รวมถึงกฎหมายระเบียบข้อบังคับ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ทำให้ทราบหลักเกณฑ์ในการสอบสวนคดีและการใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวน อัยการ และศาล ในการเบี่ยงเบนคดี ไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

1.6.2 ทำให้ทราบรูปแบบและมาตรการในการเบี่ยงเบนคดี ไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในต่างประเทศ เปรียบเทียบกับประเทศไทย

1.6.3 ทำให้ทราบบทบาทของพนักงานสอบสวน อัยการ และศาล ในการเบี่ยงเบนคดีไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

ห้องสมุดศาลยุติธรรม
www.library.coj.go.th

บทที่ 2
แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
การใช้ดุลพินิจในการเบี่ยงเบนคดีอาญาที่ไม่ร้ายแรง

ความเป็นมาของแนวคิดและทฤษฎีในการเบี่ยงเบนคดี

ในปี ค.ศ. 1967 อดีตที่ผ่านมา ระบบกระบวนการยุติธรรมของประเทศสหรัฐอเมริกา ก็เคยประสบกับปัญหาปริมาณคดีมีจำนวนมาก จนก่อให้เกิดสภาพความแออัดขึ้นในเรือนจำ ซึ่งงานของทางราชทัณฑ์ ก็มิได้ช่วยแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู แต่ในทางตรงกันข้าม กับก่อให้เกิดผลเสียหายต่อผู้ต้องขังในการกลับคืนสู่สังคม ภายหลังจากที่ได้รับการปล่อยตัวไป สิ่งเหล่านี้ ล้วนทำให้เกิดข้อเสนอและแนวความคิดในการใช้มาตรการทางเลือกอื่น ด้วยการนำผู้กระทำความผิดออกจากระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อนำเข้าสู่โครงการทางสังคมอื่น ซึ่งอาจเป็นประโยชน์มากกว่าการคุมขัง โดยเฉพาะคดีที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน

อย่างไรก็ตาม รูปแบบและมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อระงับการดำเนินคดีและปล่อยตัวผู้กระทำผิดออกจากกระบวนยุติธรรม มีผลสืบเนื่องจากแนวคิดหลายประการ ได้แก่

1. แนวความคิดและทฤษฎีตีตรา (Labeling Theorists) เชื่อว่า การจับกุมและการดำเนินคดีจะเป็นการตีตราบาปให้แก่ผู้ถูกจับกุม และส่งผลให้เกิดการขยายพฤติกรรมการกระทำความผิดต่อไป

2. ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกฎหมาย (Experts) เชื่อว่า การจับกุมและการดำเนินคดีแก่เด็กและเยาวชน ในความผิดเล็กน้อย จะทำให้เกิดคดีล้นระบบ

3. บุคคลทั่วไปในสังคม เชื่อว่า การดำเนินคดีไม่ใช่ทางออกที่เหมาะสม ในการจัดการกับปัญหาของเยาวชนที่สาเหตุเกิดจาก สภาพปัญหาครอบครัวแตกแยก การใช้ยาเสพติด การขาดการศึกษาและการอบรม เป็นต้น

4. เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงในการพิจารณาคดีและการลงบันทึกประวัติ รวมถึงการประหยัดระยะเวลาและค่าใช้จ่ายการพิจารณาคดีผู้กระทำความผิดอย่างเป็นทางการ เมื่อผลการพิจารณาและคำพิพากษาคดีดังกล่าว จำเลยได้รับเป็นเพียงการให้ลงบันทึกเท่านั้น

จากการศึกษาแนวความคิดในการกันคดีที่ผ่านมา คำว่า **การเบี่ยงเบนคดี (Diversion)** อาจมีหลายความหมายที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. การระงับการพิจารณาคดีชั่วคราวและส่งตัวผู้กระทำผิด เพื่อเข้ารับการศึกษาอบรม หรือการรักษา บำบัด ฟื้นฟู

2. การหยุดหรือระงับการดำเนินคดีอย่างเป็นทางการ ก่อนมีการพิจารณาคดีพิพากษาคดีโดยมีเงื่อนไขว่าผู้กระทำผิดต้องกระทำสิ่งใดเป็นการตอบแทน

3. การใช้ทางเลือกอื่น ๆ เพื่อให้ได้รับความยุติธรรม และการกระทำดังกล่าวจะถือเป็นการกันคดีได้ก็ต่อเมื่อ ได้กระทำก่อนการพิจารณาคดีอย่างเป็นทางการ และหมายความรวมถึง

ห้องสมุดศาลยุติธรรม www.library.coj.go.th

การหยุดหรือระงับการดำเนินคดีสำหรับผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน เพื่อดำเนินการโดยวิธีที่มิใช่ทางอาญา

4. กระบวนการนำผู้กระทำผิดที่มีความเสี่ยงน้อย ออกไปจากกระบวนการยุติธรรมอย่างเป็นทางการ เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการชุมชนบำบัด (Community-based Corrections)

ดังนั้น จึงสรุปความหมายและวัตถุประสงค์ที่แท้จริงได้ว่า **การเบี่ยงเบนคดี (Diversion)** คือ การกันผู้กระทำผิดบางประเภทออกจากกระบวนการยุติธรรม เพื่อเข้าสู่โครงการทางสังคม ให้ได้รับการรักษา บำบัด ฟื้นฟู การศึกษา การอบรม โดยมีหน่วยงานหรือองค์กรของรัฐตลอดจนชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมกันแก้ไข ฟื้นฟู ผู้กระทำผิด ให้กลับตนเป็นคนดีสู่สังคม

ลักษณะทั่วไปของการใช้สังคมหรือชุมชนบำบัด มีหลักใหญ่อยู่ 7 ประการ คือ

1. ศูนย์กลางของการใช้สังคมหรือชุมชนบำบัด คือ ต้องเป็นสังคมหรือชุมชนส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมต้องมีที่อยู่อาศัยและทำงาน

2. การใช้วิธีสังคมหรือชุมชนบำบัดนี้ จะกระทำในส่วนที่เป็นเขตเทศบาล หรือในเขตการปกครองส่วนท้องถิ่น ที่เขามีส่วนเกี่ยวข้องด้วยโดยตรง มากกว่าที่จะกระทำโดยรัฐใหญ่ ๆ กล่าวคือมิใช่เป็นโครงการของรัฐ แต่เป็นโครงการของสังคมหรือชุมชนที่ผู้เข้าร่วมอาศัยอยู่

3. ผู้กระทำความผิดต้องมีความรับผิดชอบต่อโครงการนี้ เกี่ยวกับการรักษา , ปรับปรุงแก้ไขหรือการเสนอความคิดเห็น เพื่อเตรียมการสำหรับการกลับคืนเข้าสู่สังคม

4. ลักษณะการใช้วิธีการนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นหน่วยเล็ก ๆ และมีงบประมาณจำกัด เพราะมีจุดประสงค์เพื่อรักษาความสัมพันธ์ให้ใกล้ชิด

5. จะต้องมีตัวแทนจากสังคมหรือชุมชนเข้าร่วมในโครงการด้วย เพราะต้องการให้ผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคมหรือชุมชน ฉะนั้นจึงต้องมีตัวแทนจากสังคมหรือชุมชนนั้น เข้ามาในโครงการเพื่อช่วยดูแล

6. จุดประสงค์หลักของการใช้โครงการนี้ เพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างตัวผู้กระทำผิดกับสังคมหรือชุมชน,ครอบครัว,เพื่อน หรือนายจ้าง ในสถานที่ที่เขาใช้สังคมหรือชุมชนบำบัดนั้น

7. ผู้กระทำผิดมีข้อจำกัดหรือข้อต้องห้ามกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง

ตัวอย่าง การใช้สังคมหรือชุมชนบำบัด มีในรัฐมินนิสโซตา (Minnesota) และใช้ในรัฐแคลิฟอร์เนีย (California) และโครงการสังคมหรือชุมชนบำบัดนี้ ยังก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ ดังนี้

1. ช่วยป้องกันและลดปัญหาความแออัดในเรือนจำ

2. ป้องกันผู้ต้องขังที่ได้รับการปล่อยตัว (Parole) ออกไปจากเรือนจำแล้วไม่ต้องกลับคืนเข้าสู่เรือนจำทำให้เรือนจำไม่แออัด และเรือนจำควรมีไว้สำหรับผู้กระทำผิดประเภทร้ายแรง

ห้องสมุดกรมยุติธรรม www.library.coj.go.th

3. โครงการสังคมหรือชุมชนบำบัดนี้ ช่วยสร้างงานให้คนมีงานทำและอาจได้รับค่าแรงจึงเป็นการให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจให้กับสังคมหรือชุมชนด้วย

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้ดุลพินิจ ในการเบี่ยงเบนคดีอาญาที่ไม่ร้ายแรง

หลักการสอบสวนคดีอาญา

2.1 หลักการสอบสวนคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกา [1]

หลักการสอบสวนคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกา ถือเป็นหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของ ผู้ต้องหาและจำเลย และหลักการคุ้มครองสิทธิดังกล่าวมีระบบการตรวจสอบโดยประชาชนผ่านทางคณะลูกขุนใหญ่ (Grand jury) และศาล โดยเฉพาะบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 1 – 10 ที่รู้จักกันในนาม The bill of Rights การที่รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญของสหพันธรัฐ (Federal Contitution) สามารถเข้าไปมีบทบาทและเป็นหลักประกันที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมนั้น เนื่องจากศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกา (U.S. Supreme court) ซึ่งเป็นองค์กรที่มีอำนาจในการตีความรัฐธรรมนูญ ได้เน้นถึงความสำคัญของบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งอาจเรียกว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แนวรัฐธรรมนูญ (Contitutional Criminal Procedure) ได้กำหนดแนวทางขยายความให้คุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยอย่างจริงจัง ในขณะเดียวกันได้มีการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำให้เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการ จะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ รวมทั้งมาตรการต่าง ๆ ในการสอบสวนคดีอาญา ได้แก่ การค้น และการยึด การจับและหลักประกันสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยในระหว่างการดำเนินการสอบสวน เช่น หลักประกันที่จะได้รับการแจ้งสิทธิ สิทธิที่จะพบศาลโดยเร็วหลังจากถูกจับกุม สิทธิที่ได้รับการประกันตัว สิทธิในการมีทนายความ เพื่อให้สิทธิเหล่านั้นได้รับการคุ้มครองอย่างจริงจัง [2]

1. การค้นและการยึด (Search and Seizure)

รัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 4 บัญญัติว่า “สิทธิของประชาชนที่จะได้รับความปลอดภัยในตัวของคน.....จากการค้น และการยึด โดยไม่มีเหตุผลจะไม่ถูกฝ่าฝืน และจะไม่มีการออกกฎหมาย เว้นแต่จะมีเหตุอันควรสงสัย” ศาลสูงสุดตีความถึงเจตนารมณ์ มุ่งเน้นถึงสิทธิและผลประโยชน์ที่รัฐธรรมนูญต้องการจะคุ้มครองอย่างกว้างขวาง โดยรวมถึงสิทธิผลประโยชน์ที่ปัจเจกชนมีความคาดหวังอันสมเหตุสมผลที่จะได้รับความเป็นส่วนตัว และตีความอย่างเคร่งครัดการค้นและการยึดที่ไม่มีหมาย ให้ถือเป็นการค้นและการยึดที่ไม่สมเหตุสมผล ซึ่งขัดกับรัฐธรรมนูญ มาตรา 4

---

[1] วิสาร พันธุนะ, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในสหรัฐอเมริกา ดุลพาห. 25, 5 กันยายน - ตุลาคม 2521, หน้า 39 – 41.

[2] กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, กระบวนการยุติธรรมเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2541) หน้า 129 – 131.

ห้องสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร www.library.su.ac.th

2. หลักประกันเกี่ยวกับการจับ (Arrest)

การจับเป็นการที่เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายของรัฐ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้อำนาจในการจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวของบุคคล ศาลสูงสุดสหรัฐอเมริกาจึงตีความว่าเป็น “การยึด” อย่างหนึ่ง คือ **“การยึดตัวบุคคล” (Seizure of Person)** ซึ่งอยู่ในความหมายมาตรา 4 ที่กล่าวมา ดังนั้นการจับที่ชอบด้วยกฎหมายจึงต้องมี “ความสมเหตุสมผล” เช่นเดียวกับการค้นและการยึด หากจะมีการออกหมายจับจะต้องมี “เหตุอันควรสงสัย” จึงจะสามารถออกหมายได้

3. การแจ้งสิทธิผู้ต้องหา

วิธีนี้ถือเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของวิธีพิจารณาความอาญาของสหรัฐอเมริกา คือการแจ้งสิทธิของผู้ต้องหาอย่างละเอียดก่อนจะจับกุม ที่รู้จักในชื่อ **“หลักเกณฑ์มิแรนด้า” (Miranda Rule)** กำหนดห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสอบถามบุคคลซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมจนกว่าจะได้บอกสิทธิกับบุคคลนั้นอย่างชัดเจนว่า **“เขามีสิทธิจะนิ่งเฉยไม่ให้การ หากเขาพูด สิ่งที่พูดออกมาจะเป็นพยานผูกมัดเขาในศาล เขามีสิทธิที่จะพบทนายความ และถ้าไม่มีความสามารถที่จะจ้างทนายความ ก็จะมีการแต่งตั้งทนายความให้”** ก่อนที่จะมีการสอบคำให้การ ทั้งนี้ เพราะศาลสูงเกรงว่า ผู้ต้องสงสัยที่อยู่ภายใต้ความควบคุมของตำรวจ จะอยู่ภายใต้ความกดดัน ที่จะต้องให้การปรักปรำตนเอง หากมิได้มีการกำหนดมาตรการที่มีลักษณะกดดันอยู่ในตัวเอง ทำให้สภาวะจิตใจของผู้ต้องสงสัยที่จะต่อต้าน ลดน้อยถอยลง และสภาพบังคับที่เขาต้องพูดออกไป ทั้ง ๆ ที่เขาจะไม่ทำเช่นนั้น หากเขาอยู่อย่างอิสระ [3]

ความสำคัญของหลักการมิแรนด้า **(Miranda Rule)** อยู่ตรงที่ว่า ทนายความมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ที่จะอยู่ร่วมฟังการสอบสวนได้ทุกขณะ ถ้าหากผู้ต้องหาต้องการ[4]

4. สิทธิที่จะพบศาลโดยเร็วหลังจากการถูกจับกุม (Initial Appearance)

ตำรวจจะต้องพาผู้ถูกจับไปพบกับผู้พิพากษา (Magistrate) ภายในเวลาอันรวดเร็ว เรียกว่า **Initial Appearance** ถือเป็นหลักการประกันที่สำคัญ เพราะเปิดโอกาสให้ศาลเข้ามาตรวจสอบการดำเนินการของตำรวจ ในส่วนที่อาจไปกระทบสิทธิขั้นพื้นฐานของเขาได้อย่างรวดเร็ว โดยขั้นตอนนี้ ศาลจะต้องแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบถึงข้อหาที่ถูกกล่าวหา ศาลอาจจะให้ประกันและอาจแจ้งให้ทราบถึงสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่จะได้รับการไต่สวนมูลฟ้อง (Preliminary Examination) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาจากคณะลูกขุนใหญ่ (Grand jury) หากเขาต้องการ สิทธิที่จะไม่ให้การ และสิทธิที่จะมีทนายความ

---

[3] กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, เรื่องเดิม, หน้า 131- 135.

[4] เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ “การควบคุมอำนาจพนักงานสอบสวน – ตัวอย่างของประเทศสหรัฐอเมริกา” วารสารนิติศาสตร์, 9,4. มีนาคม – พฤษภาคม 2521, หน้า 49.

ห้องสมุดกฎหมาย www.thailaw.go.th

5. สิทธิที่จะได้รับการประกันตัว [5] (Right to Bail)

ในช่วงที่ตำรวจนำตัวผู้ต้องหามาศาลในชั้นแรกที่เรียกว่า **Initial Appearance** ที่ศาลจะพิจารณาว่า ผู้ต้องหาสมควรที่จะได้รับการประกันตัวหรือไม่ ซึ่งรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 8 บัญญัติรับรองสิทธิผู้ต้องหาและจำเลย ในเรื่องการประกันตัว โดยกำหนดห้ามมิให้เรียกหลักประกันในการปล่อยตัวชั่วคราว “สูงเกินไป”

การประกันตัวในสหรัฐอเมริกาส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบการประกันด้วยหลักทรัพย์ ซึ่งมีแนวคิดว่า ความเสี่ยงต่อการสูญเสียทางด้านการเงิน จะสามารถยับยั้งการหลบหนีของผู้ต้องหาและจำเลย และสามารถให้เขามาปรากฏตัวต่อศาลในวันนัดพิจารณา ซึ่งในทางปฏิบัติผู้พิพากษาจะกำหนดจำนวนเงินเป็นสัดส่วนกับความร้ายแรงของคดี ก่อให้เกิดปัญหาต่ออิสรภาพของผู้ต้องหาและจำเลย ซึ่งขึ้นอยู่กับฐานะทางการเงิน ทำให้มีลักษณะขัดต่อความเสมอภาค นอกเหนือจากการประกันตามปกติแล้ว ยังมีการประกันโดยใช้ตำแหน่งของบุคคลที่มีการงานที่มั่นคงมาเป็นประกันด้วย

6. สิทธิในการมีทนายความ [6](Right to Counsel)

ในระบบกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ซึ่งใช้ระบบปรปักษ์ หรือระบบกล่าวหา อันเป็นระบบที่มีแนวคิดพื้นฐานที่ว่า การค้นหาความจริงจะสามารถทำได้ดีที่สุด ถ้าทั้งโจทก์และจำเลยมีความเท่าเทียมกัน โดยมีศาลทำหน้าที่เป็นคนกลาง ในระบบนี้ จำเป็นต้องให้จำเลยได้รับความช่วยเหลือจากทนายความซึ่งมีความทัดเทียมกับอัยการโจทก์ สิทธิการมีทนายความได้รับการรับรองในรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 6 บัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องว่า “ในการฟ้องคดีอาญาทุกคดีผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องได้รับการช่วยเหลือจากทนายความในการต่อสู้คดี”

นอกจากนี้ ศาลสูงสุดสหรัฐ ยังกำหนดมาตรการที่สำคัญที่สุด อันเป็นมาตรการที่นำมาใช้ในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลย อีกประการหนึ่งคือ

“กฎเกณฑ์ในการตัดพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ” [7] (Exclusionary Rule) มีสาระสำคัญ คือ การห้ามมิให้นำพยานหลักฐาน ซึ่งได้มาโดยวิธีที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายมาใช้ในการพิจารณา ซึ่งเป็นการควบคุมพฤติกรรมของตำรวจ โดยการตัดมูลเหตุจูงใจ ในการไปแสวงหาพยานหลักฐานที่มิชอบออกเสีย อันเป็นลักษณะที่มีความเฉพาะและเป็นเอกลักษณ์ของกฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกา หลัก **Exclusionary Rule** ยังถูกตีความขยายขอบเขตไป โดยทฤษฎี **“ผลไม้พิษของต้นไม้มีพิษ” (Fruit of the poisonous tree)** เช่น เราได้พยานชิ้นแรกจากการกระทำที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญมีผลให้เป็นพยานที่ได้มาโดยมิชอบและต้องถูกตัดออกไป แต่ข้อมูลซึ่งได้มาจากพยานหลักฐานนั้น ทำให้ตำรวจสามารถนำพยานหลักฐานอีกชิ้นหนึ่งมาโดยวิธีการที่ชอบด้วยกฎหมาย ถือว่า พยานหลักฐานชิ้นหลังเป็นเสมือนผลไม้ซึ่งถือกำเนิดมาจากต้นไม้ที่มีพิษ ซึ่งย่อมต้องมีพิษไปด้วย ทำให้ไม่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้

---

[5] กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, เรื่องเดิม, หน้า 139 – 142.

[6] กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, เรื่องเดิม, หน้า 143 – 156.

[7] กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, เรื่องเดิม, หน้า 154 – 158.

ห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ www.library.coj.go.th

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ในการสอบสวนคดีอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา อำนาจในการสอบสวนหรือสืบสวน รวบรวมพยานหลักฐาน การจับกุมผู้กระทำผิดเป็นอำนาจหน้าที่ของตำรวจ แต่พนักงานอัยการก็มีอำนาจควบคุมตำรวจตั้งแต่เริ่มคดี โดยสามารถเข้าร่วมในการสอบสวน และอาจทำการสอบสวนพร้อมกับเจ้าพนักงานตำรวจด้วย เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญที่สุดประการหนึ่งของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา

2.1.1 หลักการสอบสวนคดีอาญาในประเทศญี่ปุ่น

1. การสอบสวนและการจับ

การสอบสวน พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมาย และรวบรวมพยานหลักฐาน และคดีอาญาส่วนใหญ่สอบสวนเบื้องต้นโดยตำรวจ[8] ในขณะเดียวกันหลักการสอบสวนของญี่ปุ่นนั้น กฎหมายบัญญัติให้อำนาจพนักงานอัยการเข้ามามีส่วนร่วมด้วยในการสอบสวนคดีอาญาด้วยเช่นเดียวกัน[9]

โดยหลักผู้กระทำผิดจะถูกจับกุมเมื่อมีหมายจับ ซึ่งออกโดยผู้พิพากษาที่มีอำนาจเท่านั้นและผู้พิพากษาจะออกหมายจับ เมื่อมีเหตุอันสมควรเชื่อได้ว่า บุคคลผู้ต้องสงสัยเป็นผู้กระทำความผิด [10] โดยผู้ทำหน้าที่ขอหมายจับ ได้แก่ ตำรวจ หรือพนักงานอัยการ ส่วนข้อยกเว้นในการจับไม่ต้องมีหมายศาลที่รับรองไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มี 2 กรณี คือ [11]

1. ความผิดซึ่งหน้า (Flagarant Offence) ได้แก่ ความผิดซึ่งผู้ต้องหากำลังกระทำ หรือเพิ่งกระทำความผิดเสร็จ

2. การจับกุมกรณีเร่งด่วน (Emergency Arrest) ได้แก่ กรณีมีการกระทำความผิดอาญาซึ่ง มีโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือโทษจำคุกตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป และมีเหตุเร่งด่วนซึ่งไม่สามารถ ขอหมายจับจากศาลได้ อย่างไรก็ดี ภายหลังการจับกรณีดังกล่าวจะต้องมีการขอหมายศาลในทันที มิฉะนั้นผู้ต้องหาจะต้องได้รับการปล่อยตัว

ข้อสังเกต การขอหมายจับกุมในระบบญี่ปุ่น มิใช่เป็นคำสั่ง แต่เป็นการขออนุญาตทำการจับกุมผู้ต้องหา ดังนั้น แม้จะมีหมายจับ พนักงานสอบสวนก็อาจใช้ดุลพินิจจับหรือไม่จับผู้ต้องหาก็ได้

เมื่อจับกุมผู้ต้องหาไปยังสถานีตำรวจแล้ว เขาจะได้รับการแจ้งข้อเท็จจริงที่ทำให้เขาถูกจับและสิทธิต่าง ๆ เช่น สิทธิในการมีทนายความ ให้แก่ผู้ต้องหาในทันที รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ถูกจับอธิบายข้อเท็จจริง เจ้าหน้าที่จะต้องแจ้งสิทธิที่จะไม่ให้การแก่ผู้ต้องหา ก่อนเริ่มทำการสอบสวน [12]

---

[8] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 189

[9] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 191

[10] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 199

[11] อำนาจ เนตยสุภา. “กระบวนการก่อนฟ้องคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น” (Pre-trial Criminal Procedure) หน้า 6-7.

[12] ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. “สิทธิผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญา” หน้า 121-123.

ห้องสมุดกลางนิติธรรม www.library.coj.go.th

2. การปล่อยชั่วคราว

ในชั้นพนักงานสอบสวนและชั้นอัยการ ผู้ต้องหาคดีอาญาในระบบกฎหมายของญี่ปุ่นจะไม่มีสิทธิขอประกันตัว ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมของญี่ปุ่นจึงมีกลไกในการกลั่นกรองผู้ต้องหาในคดีอาญาซึ่งถูกจับและสอบสวนแล้ว มิให้ถูกคุมขังโดยไม่ผ่านกระบวนการพิจารณาและวินิจฉัยของศาล โดยเฉพาะการควบคุมผู้ต้องหาเกินกว่าอำนาจควบคุมตัวของพนักงานสอบสวนและอัยการ อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องหามีสิทธิที่จะขอให้ปล่อยชั่วคราวได้เมื่ออัยการได้ฟ้องคดีต่อศาลแล้ว [13]

นอกจากนี้ศาลมีดุลพินิจที่จะปฏิเสธไม่ให้มีการประกันตัวได้ หากศาลเชื่อว่าภายหลังการประกันตัว จำเลยอาจจะไปก่ออาชญากรรมอื่นอีก [14]

3. การควบคุมในชั้นสอบสวนและอัยการญี่ปุ่น

เมื่อผู้ต้องหาถูกจับโดยมีหมายจับแล้ว ถ้าผู้ทำการจับกุมผู้ต้องหาเป็นตำรวจมีอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาได้ 48 ชั่วโมง เพื่อรวบรวมพยานหลักฐานและเมื่อครบกำหนดจะต้องส่งตัวผู้ต้องหาให้แก่พนักงานอัยการ เมื่อพนักงานอัยการได้รับตัวผู้ต้องหาแล้ว พนักงานอัยการมีอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาได้อีก 24 ชั่วโมง เมื่อครบกำหนดระยะเวลาควบคุมตัวในชั้นนี้ (รวม 72 ชั่วโมง) ถ้ามีความจำเป็นจะควบคุมผู้ต้องหาต่อไปอีก พนักงานอัยการจะต้องยื่นคำร้องต่อศาล ขออนุญาตควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ได้อีกอย่างมาก 2 ครั้ง ๆ ละ 10 วัน (ให้นับวันที่ยื่นคำขอในจำนวน 10 วันด้วย) รวมระยะเวลาสูงสุดนับตั้งแต่วันจับกุมตัวไม่เกิน 23 วัน

เมื่อพนักงานอัยการได้รับตัวผู้ต้องหาจากตำรวจแล้ว พนักงานอัยการจะแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบโดยให้โอกาสผู้ต้องหาชี้แจงข้อเท็จจริงและแจ้งสิทธิในการมีทนายความให้ผู้ต้องขังทราบและภายใน24 ชั่วโมง นับจากได้รับตัวผู้ต้องหา พนักงานอัยการจะต้องวินิจฉัยว่า จะปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจะขอให้ศาลสั่งควบคุมตัวผู้ต้องหา หรือใช้ดุลยพินิจสั่งฟ้องผู้ต้องหา (ในกรณีพนักงานอัยการเป็นผู้จับผู้ต้องหา อัยการมีอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ได้ 48 ชั่วโมง [15]

4. การฝากขังก่อนฟ้องคดี[16] (Pre – Indictment Detention)

เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวน พร้อมตัวผู้ต้องหาจากตำรวจแล้ว พนักงานอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่า ควรฝากขังผู้ต้องหาไว้ สามารถที่จะยื่นคำร้องขอฝากขังผู้ต้องหาต่อศาลได้ ทั้งนี้ คำร้องขอดังกล่าวจะต้องมีขึ้นภายใน 24 ชั่วโมง นับจากวันที่พนักงานอัยการได้รับตัวผู้ต้องหา หรือภายใน 72 ชั่วโมงนับแต่มีการจับกุม สำหรับระยะเวลาในการฝากขัง พนักงานอัยการจะต้องขอต่อศาลได้ครั้งละไม่เกิน 10 วัน (รวมวันหยุดประจำสัปดาห์และวันหยุดราชการ

---

[13] ณรงค์ ใจหาญ และคณะ,เรื่องเดียวกัน.

[14] อำนาจ เนตยสุภา. “กระบวนการก่อนฟ้องคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น” (Pre-trial Criminal Procedure) หน้า 7.

[15] ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. “สิทธิผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญา” หน้า 124.

[16] อำนาจ เนตยสุภา, เรื่องเดียวกัน.

ห้องสมุดกรมยุติธรรม www.library.coj.go.th

ด้วย) และระยะเวลาฝากขังสูงสุด ที่สามารถกระทำได้คือ 23 วัน ในส่วนหลักเกณฑ์ที่ศาลจะพิจารณาว่าจะอนุญาตให้มีการฝากขังหรือไม่ จะมีด้วยกัน 3 ประการ คือ

1. ผู้ต้องหามีถิ่นที่อยู่แน่นอนหรือไม่
2. ผู้ต้องหามีแนวโน้มที่จะทำลายพยานหลักฐาน หรือ
3. ผู้ต้องหาจะหลบหนีหรือไม่

ภายหลัง 23 วัน พนักงานอัยการจะพิจารณาว่า จะฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่ อำนาจฟ้องผู้ต้องหาเป็นของพนักงานอัยการเพียงฝ่ายเดียว กล่าวคือ ตำรวจหรือผู้เสียหายไม่อาจฟ้องคดีได้ [17]

5. ความสัมพันธ์ระหว่างตำรวจกับพนักงานอัยการในการสอบสวน[18]

พนักงานอัยการกับคณะกรรมาธิการความปลอดภัยสาธารณะจังหวัด และตำรวจต้องร่วมมือกันในการสอบสวนคดีอาญา[19] ที่เกิดขึ้นภายในเขตอำนาจของตน

พนักงานอัยการสามารถออกคำสั่งทั่วไปอันจำเป็นต่อตำรวจให้ร่วมมือในการสอบสวน ได้[20] ในกรณีอัยการสอบสวนด้วยตนเอง หากมีความจำเป็นสามารถสั่งและให้ตำรวจช่วยตนในการสอบสวนได้[21] ซึ่งตำรวจต้องปฏิบัติตามคำแนะนำหรือคำสั่งของพนักงานอัยการ[22]

สาเหตุที่กฎหมายญี่ปุ่นได้กำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจและบทบาทครอบคลุม การสืบสวนและสอบสวนคดีอาญานั้น เนื่องจากแนวคิดหรือทฤษฎี ที่ถือว่า อำนาจการสอบสวนและการฟ้องคดี เป็นอำนาจที่มิอาจแบ่งแยกได้ (Inseparable authority) มีความหมายว่า การฟ้องคดีจะต้องอาศัยข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบสวนสอบสวนเป็นปัจจัยสำคัญ การสืบสวนและสอบสวนซึ่งเป็นวิธีการแสวงหาและรวบรวมข้อเท็จจริง จึงเป็นเพียงอุปกรณ์หรือเครื่องมือของการฟ้องร้องดำเนินคดี และพนักงานอัยการซึ่งเป็นผู้ฟ้องร้องดำเนินคดีในศาลก็ควรจะมีโอกาสได้สัมผัสหรือรู้เห็นข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับคดีนั้นด้วยตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้และในระบบกฎหมายของญี่ปุ่นนั้น พนักงานอัยการจะตรวจสอบการสอบสวนของตำรวจอย่างเข้มงวดซึ่งจะใกล้เคียงกับการตรวจสอบโดยผู้พิพากษา ระบบกฎหมายของญี่ปุ่นจะหลีกเลี่ยงการนำบุคคลเข้าเป็นผู้ต้องหาซึ่งจะต้องรับทุกข์จากการควบคุมหรือขังและการพิจารณาคดีในระยะเวลานาน โดยการปลดปล่อยบุคคลดังกล่าวเสียแต่ขั้นตอนแรก ๆ ดังนั้น ระบบกฎหมายของญี่ปุ่น จึงเคารพสิทธิของผู้ต้องหาเป็นสำคัญ [23]

---

[17] กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ, ศิระ บุญภินนท์, Prof. Tomoko Akane and Prof.Tertoshi Yamashita . “โครงสร้างกระทรวงยุติธรรมและงานอัยการของญี่ปุ่น” บทบัณฑิตย์. เล่ม 54 ตอน 2 มิถุนายน 2541, หน้า 148.

[18] ศิระ บุญภินนท์, “ อัยการญี่ปุ่น” บทบัณฑิตย์. เล่มที่ 54 ตอน 4 ธันวาคม 2541, หน้า 152.

[19] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 192.

[20] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 193 วรรค 2.

[21] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 193 วรรค 3.

[22] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 193 วรรค 4.

[23] ศิระ บุญภินนท์. “อัยการญี่ปุ่น” บทบัณฑิตย์. เล่มที่ 54 ตอน 4 ธันวาคม 2541, หน้า 151.

2.1.2 หลักการสอบสวนคดีอาญาในประเทศไทย

การดำเนินคดีอาญา ถือเป็นภารกิจอย่างหนึ่งของรัฐ ที่ต้องคำนึงถึงการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนโดยส่วนรวมและพึงให้ความสำคัญแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องในคดี ไม่ว่าจะเป็นผู้กล่าวหาหรือผู้ถูกกล่าวหาก็ดี โดยเฉพาะการใช้อำนาจรัฐในส่วนของ “การสอบสวน” คดีอาญา เริ่มตั้งแต่การสอบสวนเมื่อมีข้อสงสัยอันควรว่ามีการกระทำผิดขึ้น ตำรวจมีหน้าที่ต้องสอบสวน และถ้าฟังได้ว่าการกระทำผิดเกิดขึ้นจริงต้องฟ้องร้องหรือไม่ ปัญหานี้ในต่างประเทศเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับพนักงานอัยการโดยตรง เพราะการสอบสวนฟ้องร้องเขาถือว่าเป็นกระบวนการเดียวที่แบ่งแยกไม่ได้ ความรับผิดชอบในการสอบสวนฟ้องร้องจึงต้องตกอยู่ในมือขององค์กรเดียวคือพนักงานอัยการ ทั้งนี้เป็นไปตามระบบกล่าวหาที่สมบูรณ์[24]

สำหรับประเทศไทย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้แยกระหว่างการสอบสวนและการฟ้องร้องคดีออกจากกันอย่างเด็ดขาด ซึ่งความจริงแล้ว ขั้นตอนที่สอง เป็นขั้นตอนเดียวกันกล่าวคือ เป็นกระบวนการดำเนินคดีในชั้นก่อนฟ้อง (Pre –trial stages) ซึ่งวัตถุประสงค์ในการแสวงหาพยานหลักฐาน ก็เพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาในศาลเช่นเดียวกัน จึงเป็นกระบวนการที่ไม่สามารถแบ่งแยกออกจากกันได้ การแบ่งแยกระหว่างการสอบสวนและการฟ้องคดี จึงมีผลทำให้พนักงานอัยการซึ่งมีความรับผิดชอบในการฟ้องคดี ไม่สามารถเข้าไปเกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีตั้งแต่ต้น ทำให้การดำเนินคดีอาญาไม่มีประสิทธิภาพและมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาด้วย[25]

1. หลักการสอบสวน

ในคดีอาญาใช้หลักการดำเนินคดีที่เรียกว่า **“หลักการตรวจสอบ[26] (Examination principle)** กล่าวคือ ในคดีอาญาต้องมีหลักการค้นหาความจริงในคดี[27] โดยการตรวจสอบความแท้จริงของเรื่อง และต้องตัดสินไปตามความจริงที่ตรวจสอบได้ โดยกฎหมายแบ่งการตรวจสอบความจริงออกเป็นสองขั้นตอน คือ การตรวจสอบความจริงชั้นตำรวจกับชั้นศาล เพื่อตรวจสอบความจริงอีกชั้นหนึ่ง ถ้ามีการฟ้องคดี

การตรวจสอบความจริงในเรื่องที่เกิดหรืออ้างหรือเชื่อว่าได้เกิดขึ้น โดยพนักงานสอบสวน ซึ่งการตรวจสอบความจริงในชั้นนี้ ถือเป็นสาระสำคัญของการสอบสวน กล่าวคือ พนักงานสอบสวนมีอำนาจหน้าที่ในการเริ่มดำเนินคดีอาญา และในการสอบสวนนี้พนักงาน

---

[24] คณิต ณ นคร. “ความเป็นประชาธิปไตยในกระบวนการยุติธรรม.” ในรวมบทความด้านวิชาการของ ศ.ดร. คณิต ณ นคร. กรุงเทพ ฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด พิมพ์อักษร, 2540, หน้า 199.

[25] กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ, ศิระ บุญภินนท์, Prof. Tomoko Akane and Prof.Tertoshi Yamashita , เรื่องเดียวกัน,หน้า 27-28.

[26] คณิต ณ นคร. “การสอบสวนผู้ต้องหา.” ในรวมบทความด้านวิชาการของ ศ.ดร. คณิต ณ นคร. กรุงเทพ ฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด พิมพ์อักษร, 2540, หน้า 391-392 .

[27] กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. “ความคิดทางกฎหมายของอาจารย์ คณิต ณ นคร ในบริบทของการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม.” ในกระบวนการยุติธรรมเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง. หน้า 79-80.

พิพิธภัณฑ์ศาลยุติธรรม www.library.coj.go.th

สอบสวนมีอำนาจหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐาน และมีอำนาจหน้าที่ในการใช้มาตรการบังคับอันได้แก่ การจับการค้น การปล่อยชั่วคราว เป็นต้น

ครั้นเมื่อพนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว จะถึงขั้นตอนการตรวจสอบพิจารณาเรื่องที่เกิดขึ้นหรืออ้างหรือเชื่อว่าได้เกิดขึ้นนั้น โดยพนักงานอัยการอีกครั้งหนึ่งตามอำนาจ หน้าที่ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 ที่จะสั่งให้พนักงานสอบสวนเพิ่มเติมหรือสั่งให้พนักงานสอบสวนส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อสั่งต่อไปได้ ฉะนั้นตามกฎหมายพนักงานอัยการจึงมีอำนาจหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐาน หรือมีอำนาจสอบสวนด้วย

ในการดำเนินคดีของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในขั้นตอนนี้ จะเห็นความ แตกต่างคือ พนักงานสอบสวนจะมีอำนาจหน้าที่ ในการเริ่มดำเนินคดี ในการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีและในการใช้มาตรการบังคับ แต่พนักงานอัยการไม่มีหน้าที่ในการเริ่มดำเนินคดีและไม่มีอำนาจหน้าที่ในการใช้มาตรการบังคับ แต่พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐาน และฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล

2. การสอบสวน

การสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) หมายถึง “การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ” ซึ่งการดำเนินการทั้งหลายตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติไว้ ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจกระทำ อันถือว่าเป็นการสอบสวน พอสรุปได้ ดังนี้[28]

1. รับคำร้องทุกข์และคำกล่าวโทษ (มาตรา 123 – 127)

2. ตรวจตัวผู้เสียหาย ผู้ต้องหา ตรวจสิ่งของ สถานที่ รวมทั้งทำภาพถ่าย แผนที่ ภาพวาด จำลองหรือพิมพ์ลายพิมพ์นิ้วมือ ลายมือหรือลายเท้า (มาตรา 132)

3. ค้นสถานที่และตัวบุคคล

4. ออกหมายเรียกบุคคลหรือให้ส่งสิ่งของ

5. ยึดสิ่งของที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้

6. ถามคำให้การพยาน ผู้ต้องหา (มาตรา 133 - 134)

7. จับ และควบคุม ผู้ต้องหาหรือบุคคลซึ่งในระหว่างการสอบสวนปรากฏว่า เป็นผู้กระทำผิด (มาตรา 136)

8. ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือบุคคลซึ่งในระหว่างการสอบสวนปรากฏว่า เป็นผู้กระทำผิด (มาตรา 106)

---

[28] โกเมน ภัทรภิรมย์. “การแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเกี่ยวกับอำนาจการสอบสวน.” ในอัยการกับการสอบสวนคดีอาญา : รวมบทความเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาในนานาประเทศ,หน้า 7-8.

ห้องสมุดศาลยุติธรรม www.library.coj.go.th

9. ทำความเห็นว่า ควรสั่งฟ้องหรือไม่สั่งฟ้องส่งพนักงานอัยการ (มาตรา 140 - 142)

10. เปรียบเทียบความผิดซึ่งสามารถเปรียบเทียบได้ (มาตรา 142)

11. ชันสูตรพลิกศพ (มาตรา 150)

ดังนั้น หลักสำคัญในการสอบสวนดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวน ประกอบด้วยสาระสำคัญ 2 ประการ คือ

1. การรวบรวมพยานหลักฐาน
2. การใช้มาตรการบังคับ (ซึ่งหมายถึง การจับ การค้น การปล่อยชั่วคราว)

1. การรวบรวมพยานหลักฐาน

ในการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนต้องยึดหลักฟังความทุกฝ่าย โดยพนักงานสอบสวนมีอำนาจหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐาน 3 ประการ ดังนี้

1. พยานหลักฐานที่เป็นผลร้ายของผู้ต้องหา หรือใช้ยันผู้ต้องหา
2. พยานหลักฐานที่เป็นผลดีหรือเป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องหา
3. พยานหลักฐานที่เป็นเหตุบรรเทาโทษผู้ต้องหา

ห้องสมุดกรมอัยการ www.library.coj.go.th

2. การใช้มาตรการบังคับ

การใช้มาตรการบังคับ ซึ่งได้แก่ การจับ, การค้น, การปล่อยชั่วคราว เป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนโดยเฉพาะ [29] ส่วนการรวบรวมพยานหลักฐานโดยทั่วไป จะเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวน แต่พนักงานอัยการก็มีอำนาจหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานด้วย เพราะตามกฎหมายพนักงานอัยการอาจสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติมหรือให้ส่งพยานมาเพื่อซักถามได้ [30]

การใช้มาตรการบังคับ กับการรวบรวมพยานหลักฐาน อาจแยกออกจากันได้ กล่าวคือ แม้ว่าการใช้มาตรการบังคับจะมิชอบด้วยกฎหมาย ก็ไม่ทำให้การรวบรวมพยานหลักฐานเสียไปด้วย [31]

2.2 การเปรียบเทียบหลักการสอบสวนคดีอาญาของประเทศไทยกับต่างประเทศ

1. หลักการสอบสวนคดีอาญา

หลักการสอบสวนคดีอาญาของสหรัฐอเมริกา ถือหลักค้นหาความจริงหรือระบบตรวจสอบ ซึ่งพิจารณาได้จากการจับกุมและต้องพาไปศาลโดยไม่ชักช้า เพื่อตรวจสอบ

---

[29] คณิต ณ นคร .กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 212-213.

[30] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 วรรคสอง (ก)

[31] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2699/2516 : การจับกับการสอบสวนเป็นการดำเนินการคนละขั้นตอนกัน เมื่อการสอบสวนได้ดำเนินไปโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว ถึงแม้การจับกุมจะมิชอบด้วยกฎหมาย ก็เป็นเรื่องที่จะว่ากล่าวกันอีกส่วนหนึ่งต่างหาก หาทำให้กระทบกระเทือนถึงการฟ้องคดีอาญาไม่

เบื้องต้นถึงความจำเป็นที่ จะควบคุมตัวผู้ต้อหาหรือสมควรได้รับการประกันตัวหรือไม่ และมีมาตรการที่นำมาใช้ในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาและจำเลย โดยเฉพาะ **“กฎเกณฑ์ในการตัดพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ”** **Exclusionary Rule** ซึ่งจะเป็นการควบคุมพฤติกรรมของตำรวจ โดยการตัดมูลเหตุจูงใจในการไปแสวงหาพยานหลักฐานที่มิชอบ นับเป็นการยับยั้งตำรวจมิให้กระทำการใด ๆ ที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา

หลักการสอบสวนคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น ถือหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาภายใต้รัฐธรรมนูญ โดยหลักการแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตำรวจหรืออัยการจะต้องทำการสอบสวนก่อนจะใช้มาตรการบังคับ โดยการจับกุมผู้กระทำผิด และยังมีกลไกกลั่นกรองผู้ต้องหาในคดีอาญา ซึ่งถูกจับและสอบสวนแล้ว มิให้ถูกคุมขังโดยไม่ผ่านกระบวนการพิจารณาและวินิจฉัยของศาล โดยเฉพาะการควบคุมผู้ต้องหาเกินกว่าอำนาจควบคุมของพนักงานสอบสวน และอัยการอันเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่จะขอให้ปล่อยตัวชั่วคราว เมื่ออัยการได้ฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้ว

หลักการสอบสวนคดีอาญาของประเทศไทย ถือหลักการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาและจำเลยหรือ หลักการค้นหาความจริงในคดี ที่เรียกว่า **“หลักการตรวจสอบ”** กล่าวคือ การสอบสวนนั้น องค์กร ทุกองค์กรในระบบความยุติธรรมต้องร่วมมือกันในการค้นหาความจริง โดยเฉพาะตัวเจ้าพนักงานที่ทำหน้าที่ต่าง ๆ ในระบบ เช่น ตำรวจ ,พนักงานอัยการ ,ผู้พิพากษา เป็นต้น ต้องมีความเป็นกลางและมุ่งอำนวยความยุติธรรม

2. อำนาจการสอบสวนและการฟ้องคดีอาญา

หลักการสอบสวนของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น ผู้ที่มีอำนาจในการสืบสวนและสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐาน เป็นอำนาจของพนักงานสอบสวน เหมือนกับประเทศไทย เพียงแต่พนักงานอัยการ จะมีบทบาทเข้ามาร่วมด้วยตั้งแต่เริ่มคดี ในการสืบสวนและสอบสวนในคดีอาญา และมีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาด้วย ราษฎรที่เป็นผู้เสียหายไม่สามารถฟ้องคดีได้ด้วยตนเอง ต้องให้พนักงานอัยการดำเนินคดีแทน

สำหรับประเทศไทย ผู้ที่มีอำนาจในการสืบสวนและสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานเป็นอำนาจของพนักงานสอบสวนแต่เพียงฝ่ายเดียว สำหรับการฟ้องคดีอาญาเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการ และราษฎรที่เป็นผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีเอง หรือเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการก็ได้

3. อำนาจในการสั่งคดี

อำนาจสั่งคดีอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่น หลังจากที่มีการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว ถือเป็นอำนาจเด็ดขาดของพนักงานอัยการ ในการสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องคดี โดยไม่ต้องเสนอมความเห็นเพื่อรับความเห็นชอบจากผู้ใดอีกเหมือนกัน และนอกจากนี้พนักงานอัยการญี่ปุ่นมีอำนาจพิเศษที่จะพิจารณาว่า คดีมีมูลฟ้องแต่ไม่ฟ้อง มีอำนาจในการสั่งระงับคดีนั้นได้ เมื่อพนักงานอัยการพิจารณาเห็นว่าผู้ต้องหากระทำผิดอาญาจริง แต่เมื่อคำนึงถึงเพศ อายุ พฤติการณ์และสิ่งแวดล้อมแล้วเห็นว่าไม่ควรสั่งฟ้องและสั่งระงับคดีอาญาได้แม้ว่าจะมีผู้เสียหายคัดค้านก็ตาม

ห้องสมุดกระทรวงยุติธรรม www.library.coj.go.th

สำหรับประเทศไทย เมื่อทำการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องมีความเห็นทางคดีเบื้องต้นก่อน โดยทำความเห็นควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง และเมื่อส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการ พนักงานอัยการจึงจะมีความเห็น ควรสั่งฟ้องหรือควรสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล อีกชั้นหนึ่งแล้วแต่กรณี

4. การควบคุมอำนาจของพนักงานสอบสวน

พนักงานอัยการของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่น ต่างมีบทบาทเข้ามาร่วมในการสอบสวนตั้งแต่เริ่มต้นคดี และสามารถควบคุมอำนาจของพนักงานสอบสวนในคดีอาญาได้เหมือนกัน

สำหรับประเทศไทยอำนาจในการสอบสวนอยู่กับตำรวจเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น โดยปราศจากการควบคุมหรือตรวจสอบจากองค์กรอื่นในกระบวนการยุติธรรมนอกเหนือจากการตรวจสอบกันเองภายในองค์กรตำรวจเท่านั้น

2.2.1 หลักเกณฑ์การใช้ดุลยพินิจของพนักงานสอบสวน

เมื่อมีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้นแล้ว บุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีอาญาส่วนใหญ่เป็นอำนาจหน้าที่ของตำรวจและพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา เพื่อรวบรวมพยานหลักฐานและการใช้มาตรการบังคับทางกฎหมายต่อผู้กระทำความผิด แต่มีอำนาจส่วนหนึ่ง ที่เจ้าหน้าที่ในองค์กรกระบวนการยุติธรรมมีอยู่ตามกรอบอำนาจหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ คือ **“ดุลยพินิจ” (Discretion)** ซึ่งอาจมีการใช้ดุลพินิจโดยองค์กร ตำรวจ พนักงานอัยการ และศาล ในการดำเนินคดีอาญาที่แตกต่างกันไป

Samuel Walker กล่าวว่า **ดุลพินิจ** เป็นการกระทำใด ๆ ของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม โดยอาศัยการตัดสินใจโดยส่วนตัว เกี่ยวกับการดำเนินการที่เหมาะสมที่สุด

Roscoe Pound กล่าวว่า **ดุลพินิจ** เป็นการใช้อำนาจหน้าที่ภายใต้กฎหมาย อันขึ้นกับเงื่อนไขหรือสถานการณ์ที่สอดคล้องกับความยุติธรรมและสติของพนักงานเจ้าหน้าที่ เป็นความคิดทาง ศีลธรรมที่ยังก้ำกึ่งระหว่างกฎหมายกับศีลธรรม

Mr. Davis กล่าวว่า **ดุลพินิจ** เป็นการที่พนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐ ใช้ดุลพินิจอย่างมีประสิทธิภาพที่จำกัดภายใต้อำนาจของตน โดยมีความอิสระที่จะเลือกระหว่างความเป็นไปได้ของเหตุที่จะกระทำการหรือจะอยู่เฉย ๆ ดุลพินิจที่ไม่ถูกจำกัดก็จะมีอิสระในการเลือกใช้แต่ก็ขึ้นอยู่กับกระบวนการวิธีการ รูปแบบ ระดับของการเน้นและปัจจัยเสริมอื่น ๆ

William G. Doerner กล่าวว่า **ดุลพินิจ** เป็นการใช้สามัญสำนึกภายใต้พฤติการณ์อันมี เงื่อนไขที่จะดำเนินการโดยไม่กระทำการตามแบบพิธีที่เป็นทางการอันนำมาสู่ภาระให้ตำรวจ รวมถึงการใช้จิตใจของตำรวจในการดำเนินกระบวนการทางอาญาที่มีความยุติธรรม ในการสืบสวนติดตามผู้กระทำความผิดหรือ ฝ่าฝืนกฎจราจร โดยเป็นการเลือกที่จะบังคับใช้กฎหมาย เมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น

ห้องสมุดกระบวนการยุติธรรม www.library.coj.go.th

1. หลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนในประเทศสหรัฐอเมริกา

การบริหารกระบวนการยุติธรรมของประเทศสหรัฐอเมริกา มีการอนุญาตให้เจ้าหน้าที่ในองค์กรโดยเฉพาะตำรวจมีอำนาจในการใช้ดุลพินิจในการปฏิบัติหน้าที่ได้สืบเนื่องจากสาเหตุของการบัญญัติกฎหมายออกมา บังคับใช้มากเกินไป จึงเป็นการยากแก่ตำรวจที่จะบังคับใช้กฎหมายได้อย่างสม่ำเสมอ ทำให้ตำรวจมีความจำเป็นต้องใช้ดุลพินิจในการเลือกบังคับใช้กฎหมายต่อสถานการณ์หนึ่ง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมถึงการใช้ดุลพินิจต้องใช้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ไม่ควรเลือกบังคับใช้กฎหมายกับบุคคลบางกลุ่ม แต่ควรปฏิบัติอย่างเหมาะสมและเกิดความเสมอภาคอย่างแท้จริง

ตัวอย่าง ในกรณีที่ตำรวจใช้ดุลพินิจไม่บังคับการตามกฎหมาย มีดังนี้

- ความผิดเกี่ยวกับการลักทรัพย์ ในกรณีลักขโมยเล็กๆน้อยๆ หรือมีการทำลายโบราณวัตถุที่ผู้กระทำผิดเป็นเด็กหรือเยาวชน หากมีการคืนของกลางหรือชดใช้ค่าเสียหาย จนผู้เสียหายพอใจแล้ว ตำรวจจะปล่อยตัวไปก็ได้ เป็นไปตามนโยบายของรัฐ

- คดีที่ผู้เสียหายไม่ประสงค์จะร้องทุกข์ดำเนินคดี

- คดีความผิดที่กระทำต่อบุคคลในครอบครัว กรณีของสามีทำร้ายร่างกายภริยาหรือภริยาเป็นฝ่ายทำร้ายร่างกายสามี หรือระหว่างบิดามาดากับบุตร

- ความผิดเล็กน้อยทั่วไป อาทิเช่น บ้วนน้ำลายบนทางเท้า, การสูบบุหรี่ในที่ห้ามสูบ, การมียาที่ไม่ได้ติดสลาก เป็นต้น

- ความผิดเกี่ยวกับการพนัน ในกรณีเล่นการพนันกันเพียงเล็กน้อย ของกลางมีจำนวนน้อย ตำรวจอาจตักเตือนให้หยุดเล่น

- ความผิดเกี่ยวกับคนเมาสุรา ตำรวจอาจใช้วิธีการตักเตือนแทนการจับกุมก็ได้

- ความผิดเกี่ยวกับการจราจร ตำรวจอาจใช้วิธีการตักเตือนแทนการจับกุมก็ได้ เช่น จอดรถในที่ห้ามจอด, ขี่จักรยานบนทางเท้า เป็นต้น

1. หลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนในประเทศญี่ปุ่น

จากการศึกษาหลักการสอบสวนในประเทศญี่ปุ่น เจ้าพนักงานที่มีอำนาจในการสอบสวน คือตำรวจและพนักงานอัยการ ซึ่งกฎหมายได้บัญญัติให้ต้องทำการสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานเมื่อมีความผิดเกิดขึ้น และเมื่อตำรวจได้ทำการสอบสวนความผิดใดแล้ว ต้องส่งคดีพร้อมด้วยเอกสารและพยานวัตถุไปยังพนักงานอัยการโดยเร็ว พนักงานอัยการจะเป็นผู้ตรวจสำนวนและสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องในระยะเวลาอันสมควร โดยถือว่าอำนาจในการฟ้องคดีเป็นของพนักงานอัยการโดยเฉพาะ[32] แม้คดีจะมีพยานหลักฐานว่า ผู้ต้องหาได้กระทำผิดจริง ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าไม่ควรฟ้อง โดยพิจารณาเพศ อายุ พฤติการณ์และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ แล้ว อาจไม่ฟ้อง (Prosecution dropped) หรืออาจยับยั้งโดยการสั่งให้ชะลอการฟ้องไว้โดยมีกำหนด

[32] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 247

ห้องสมุดกรมยุติธรรม www.library.coj.go.th

ระยะเวลา (Prosecution suspended) ภายใต้การดูแลของพนักงานคุมประพฤติ[33] ทั้งนี้เนื่องจากการบัญญัติกฎหมายอาญาและวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่นนั้น เพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพของสังคมส่วนรวม ในขณะเดียวกันก็เป็นหลักประกันสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานด้วย ทั้งนี้มาจากทฤษฎีทางอาชญาวิทยา ที่ถือว่า ผู้กระทำผิดส่วนใหญ่เป็นคนไข้หรือคนป่วยของสังคม ที่ควรได้รับการเยี่ยวยา จากสังคม ไม่ควรไปซ้ำเติมเขาด้วยการประณามและลงโทษเสมอไป

การชะลอการฟ้อง ถือว่า เป็นการไม่ฟ้องคดีเป็นการเบี่ยงเบนคดีชนิดหนึ่ง การไม่ฟ้องแยกเป็น 2 ประเภท คือ

1. เมื่อผลของการสอบสวนปรากฏว่าสำหรับการฟ้องนั้น ข้อสงสัยไม่มีหรือข้อเท็จจริงยังไม่เป็นความผิดทางอาญาหรือไม่เข้าเงื่อนไขในการฟ้อง กรณีเป็นการไม่ฟ้อง

2. แม้ว่า ตามข้อเท็จจริงเข้าองค์ประกอบความผิดอาญา มีพยานหลักฐานพอฟ้องและเข้าเงื่อนไขในการฟ้อง แต่ไม่ฟ้อง กรณีเป็นการชะลอการฟ้อง [34]

โดยพนักงานอัยการจะมอบอำนาจชะลอการฟ้องให้ตำรวจไปดำเนินการ ตำรวจจึงมีดุลพินิจในการดำเนินการ ทำให้ตำรวจไม่ต้องเสนอสำนวนให้พนักงานอัยการ ทั้งนี้เป็นไปตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่น มาตรา 246 นั้นเอง ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมักนิยมใช้กับความผิดประเภทได้แก่ ความผิดเล็กน้อยตามที่พนักงานอัยการจังหวัดได้ระบุไว้ ความผิดที่เด็กหรือ เยาวชนเป็นผู้กระทำผิด, ความผิดที่ผู้เสียหายไม่ประสงค์จะลงโทษ ซึ่งเหล่านี้จะต้องปรากฏว่า การลงโทษเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น แต่อาจจะเป็นการตักเตือนผู้ต้องหาให้ระวังอนาคต หรือเรียกผู้ปกครอง นายจ้าง หรือตัวแทนของผู้ต้องหาให้มาพบ และอาจเรียกให้ชดใช้ค่าเสียหาย หรือขอโทษหรือกระทำการอื่นใดที่เหมาะสม ซึ่งนับเป็นบทบาทของพนักงานสอบสวนในการกันคดีไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในชั้นอัยการและศาลได้ อีกรูปแบบหนึ่ง เป็นต้น

3. หลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนในประเทศไทย

การดำเนินคดีอาญาเริ่มตั้งแต่การสอบสวน เมื่อมีข้อสงสัยว่ามีการกระทำผิดเกิดขึ้นจริงต้องฟ้องร้องหรือไม่ ปัญหานี้ในต่างประเทศเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับพนักงานอัยการ เพราะการสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวกันที่แบ่งแยกกันไม่ได้ ความรับผิดในการสอบสวนจึงอยู่กับองค์กรเดียว คือพนักงานอัยการ ทั้งนี้เป็นไปตามระบบกล่าวหาที่สมบูรณ์แบบ แต่สำหรับประเทศไทยได้มีการแยกความรับผิดชอบในการดำเนินคดีก่อนชั้นศาลออกเป็นสองฝ่าย คือ พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนได้อย่างอิสระ ส่วนพนักงานอัยการคงเป็นผู้วินิจฉัยว่าจะฟ้องคดีอาญานั้นหรือไม่ เท่านั้น[35]

อย่างไรก็ตาม แม้หลักการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนจะเริ่มตั้งแต่เมื่อมีการกระทำผิดอาญาเกิด อ้างหรือเชื่อว่าเกิดขึ้น พนักงานสอบสวนต้องไปดำเนินการสอบสวนทุกคดีไป แต่ในกรณีต่อไปนี้ พนักงานสอบสวนอาจใช้ดุลพินิจไม่ทำการสอบสวนได้ คือ

---

[33] ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาญี่ปุ่น มาตรา 248

[34] ศิระ บุญภินนท์. “อัยการญี่ปุ่น” บทบัณฑิตย์. เล่มที่ 54 ตอน 4 ธันวาคม 2541, หน้า 151.

[35] คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 199.

1. เมื่อผู้เสียหายขอความช่วยเหลือ แต่ไม่ยอมร้องทุกข์ตามระเบียบ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 122 (1)

2. เมื่อผู้เสียหายฟ้องคดีเองโดยมิได้มีการร้องทุกข์ก่อน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 122 (2)

3. เมื่อมีหนังสือกล่าวโทษเป็นบัตรสนเท่ห์ หรือบุคคลที่กล่าวโทษด้วยปากไม่ยอมบอกว่าเขาเป็นใคร หรือไม่ยอมลงลายมือชื่อในคำกล่าวโทษ หรือบันทึกคำกล่าวโทษ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 122 (3)

4. ความผิดลหุโทษ

ความมุ่งหมายของการใช้ดุลยพินิจของตำรวจนั้น[36] ก็เพื่อที่จะบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม (Rule of law) หรือเจตนารมณ์ของกฎหมาย คือ มีความเสมอภาคและเป็นธรรมต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย การใช้ดุลพินิจจะก่อให้เกิดผลการตัดสินใจในการปฏิบัติการต่อเหตุการณ์ที่เผชิญหน้า ซึ่งตำรวจอาจจะกระทำหรือไม่กระทำก็ได้ ทั้งนี้จะต้องเป็นสิ่งที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้ เพราะตำรวจเป็นเพียงผู้บังคับใช้กฎหมาย มิได้อยู่เหนือกฎหมายที่จะกระทำการหรือไม่กระทำการที่ฝ่าฝืนกฎหมาย

ความมุ่งหมายอีกประการหนึ่ง ก็คือ เพื่อที่จะระงับหรือไกลเกลี่ยข้อพิพาทของประชาชนด้วยความเสมอภาคและสร้างความเป็นธรรมให้กับสังคม สืบเนื่องมาจากตำรวจมีหน้าที่ในการบริการแก่ประชาชนทั่วไป จนเป็นที่ยอมรับของประชาชน จึงมักนิยมให้ตำรวจทำหน้าที่คล้ายกับอนุญาโตตุลาการในการชี้ขาดข้อพิพาท

แต่สำหรับการใช้ดุลพินิจของตำรวจในสายตาของประชาชน นั้น มองว่า เป็นงานที่ง่ายและเป็นงานที่ตำรวจมีหน้าที่ปฏิบัติให้เป็นไปตามคำสั่งของรัฐบาลและกฎหมาย รวมถึงหน้าที่ในการรักษาความปลอดภัยของสังคมให้รอดพ้นจากอาชญากรรมต่าง ๆ ประชาชนจึงมองว่าตำรวจมีหน้าที่เพียงปฏิบัติตามคำสั่งเท่านั้น ไม่จำต้องใช้ดุลพินิจ [37] เพราะงานของตำรวจเป็นงานที่ปฏิบัติตามกฎหมายมีระเบียบและข้อบังคับกำหนดไว้อยู่แล้ว ตำรวจจึงเป็นเพียงผู้รับคำสั่งและต้องปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุดเท่านั้น [38]

ดังนั้น จึงอาจสรุปสาเหตุและความจำเป็นที่ตำรวจมีการใช้ดุลพินิจ[39] **ดังต่อไปนี้**

1. อำนาจหน้าที่ของตำรวจซึ่งกว้างขวางในการบังคับใช้กฎหมาย สถานการณ์ที่เกิดขึ้นย่อมมีความแตกต่างกันไปแล้วแต่ละเหตุการณ์ เป็นหน้าที่ของตำรวจที่จะนำเสนอ

---

[36] ธรรมศักดิ์ วิชชารยะ, การบริหารงานยุติธรรม เล่ม 2 เอกสารประกอบการสอน สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2540, หน้า 121.

[37] สมเกียรติ อัศวิษณุ, ปัญหาการบริหารงานตำรวจ (กรุงเทพมหานคร : 68 การพิมพ์) หน้า 51.

[38] ธรรมศักดิ์ วิชชารยะ, เรื่องเดียวกัน ,หน้า 121.

[39] ธรรมศักดิ์ วิชชารยะ, เรื่องเดียวกัน,หน้า 121-122.

ห้องสมุดตำรวจ www.library.cpj.go.th

ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเหล่านั้น มาปรับใช้เข้ากับบทบัญญัติของกฎหมายซึ่งเป็นการใช้ดุลพินิจก่อนที่จะบังคับใช้ให้เป็นไปตามกฎหมาย

2. กฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติได้ออกมาใช้บังคับในสังคมมีมากเกินไป จึงเป็นปัญหาแก่ ตำรวจที่จะบังคับใช้กฎหมายทุกฉบับได้อย่างเสมอภาคกับทุกคนในสังคมอย่างสม่ำเสมอ

3. หน้าที่ในการบริการแก่ประชาชนในการทำหน้าที่ระงับหรือไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างประชาชน อาทิเช่น การกระทำผิดภายในครอบครัว สามีภริยาทะเลาะวิวาทกันจึงจำเป็นต้องมีดุลพินิจในการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น

4. งานของตำรวจมีความเสี่ยงภัยมาก ตำรวจจึงจำเป็นต้องมีดุลพินิจในการปฏิบัติหน้าที่อยู่ตลอดเวลา โดยทั่วไปสำนักงานตำรวจแห่งชาติจะกำหนดแนวทางในการใช้ดุลพินิจไว้เป็นแนวทางสำหรับตำรวจ อาทิเช่น ระเบียบเกี่ยวกับการใช้อาวุธโดยสมเหตุสมผล หรือ การใช้เครื่องพันธนาการ เป็นต้น

กรณีของตำรวจไทย ที่ไม่ดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด มีดังนี้ตัวอย่าง

- การกระทำความผิดภายในครอบครัว กรณีสามีภริยาทะเลาะวิวาทกัน
- การละเมิดกฎหมายมีความผิดเล็กน้อย ไม่รุนแรง เช่น การจำหน่ายสุราเกินเวลาหรือการปิดสถานบริการเกินเวลาที่กฎหมายกำหนด เป็นต้น
- การกระทำต่อกฎหมายจราจร หรือ ความผิดซึ่งหน้าไม่ร้ายแรง
- การกระทำผิดที่ปราศจากผู้เสียหาย เช่น เล่นการพนัน สลากกินรวบ การค้าประเวณี เป็นต้น[40]

2.2.2 การเปรียบเทียบหลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจ พนักงานสอบสวนของประเทศไทยกับต่างประเทศ

ความผิดในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ตำรวจที่ใช้ดุลพินิจ ไม่บังคับการตามกฎหมายเหมือนกับประเทศไทยดังนี้

1. คดีความผิดที่กระทำต่อบุคคลภายในครอบครัว เช่นกรณีสามีภริยาทะเลาะวิวาทกัน

2. คดีความผิดเล็กน้อยทั่วไป ได้แก่ การบ้วนน้ำลายบนทางเท้า การสูบบุหรี่ในที่ห้ามสูบ การจำหน่ายสุราเกินเวลา การปิดสถานบริการเกินเวลา เป็นต้น

3. คดีความผิดเกี่ยวกับการเล่นการพนัน หรือความผิดที่ปราศจากผู้เสียหาย

4. คดีความผิดตามกฎหมายจรจรหรือความผิดซึ่งหน้า ที่ไม่ร้ายแรง เช่น การฝ่าฝืนการจราจร

---

[40] ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์. “ อิทธิพลผลประโยชน์และพฤติกรรมในองค์กรตำรวจไทย. ” วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์. 23 มกราคม 2526, หน้า 10-11.

ห้องสมุดกฤษฎีกา ลิขสิทธิ์ www.library.coj.go.th

สำหรับคดีความผิดในประเทศสหรัฐอเมริกาที่แตกต่างกับประเทศไทย ดังนี้

1. คดีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ กรณีลักขโมยเล็กน้อยหรือทำลายโบราณวัตถุที่ผู้กระทำผิด เป็นเด็กหรือเยาวชนหากคืนของกลางหรือมีการชดใช้ค่าเสียหายจนเป็นที่พอใจ ตำรวจก็จะปล่อยตัวไปไม่ดำเนินคดี

2. คดีความผิดเกี่ยวกับคนเมาสุรา ตำรวจพบคนเมาสุราอาจใช้วิธีการตักเตือนแทนการจับกุม

สำหรับประเทศญี่ปุ่น ตำรวจไม่มีดุลพินิจในการยุติคดีได้โดยตรง แต่การใช้ดุลพินิจของตำรวจของประเทศญี่ปุ่นนั้น ต้องเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาความญี่ปุ่น มาตรา 246 ได้บัญญัติไว้ ซึ่งถือเป็นการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการด้วย ที่มอบอำนาจในการชะลอการฟ้องให้แก่ตำรวจดำเนินการแทน ซึ่งได้แก่ ความผิดเล็กน้อย ดังนี้

1. คดีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ได้แก่ ลักทรัพย์ ฉ้อโกง ยักยอก เป็นต้น
2. คดีความผิดเกี่ยวกับการเล่นการพนันที่มีโทษเล็กน้อย
3. คดีความผิดอื่น ๆ ซึ่งพนักงานอัยการจังหวัดได้ระบุไว้

ดังนั้น สรุปแล้วการใช้ดุลพินิจของตำรวจประเทศสหรัฐอเมริกามีมากกว่าตำรวจประเทศไทยส่วนกรณีตำรวจญี่ปุ่นนั้นไม่มีดุลพินิจโดยตรงการใช้ดุลพินิจเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

2.2.3 รูปแบบและมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีของพนักงานสอบสวน

1. รูปแบบและมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีในประเทศสหรัฐอเมริกา

ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้แบ่งประเภทความผิดอาญาตามความร้ายแรงของอาชญากรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1) Felonies คือ ความผิดอาญาที่มีโทษประหารชีวิตหรือจำคุกในเรือนจำของรัฐเกินว่า 1 ปี ขึ้นไป (บางรัฐอาจกำหนดไว้ 2 ปี) และ

2) Misdemeanors คือ ความผิดทางอาญาอื่นๆ ที่นอกเหนือจากความผิด **Felonies**

รูปแบบและมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีของพนักงานสอบสวน เพื่อนำผู้กระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรม โดยการเข้าสู่โครงการทางสังคมอื่น ๆ พอสรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบและการเบี่ยงเบนคดีในคดีจราจร

มาตรการ คือ การนำบุคคลที่กระทำผิดจราจรซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อยเข้ารับการศึกษาอบรมในโรงเรียนจราจร เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับกฎหมายจราจร และการขับขี่ที่ปลอดภัย

2. รูปแบบและการเบี่ยงเบนคดีในคดีที่ผู้กระทำความผิดเป็นเด็กหรือเยาวชน

ห้องสมุดกลางยุติธรรม www.library.coj.go.th

มาตรการ คือ การตักเตือนด้วยวาจาหรือลายลักษณ์อักษร แทนการจับกุมหรือการให้ ทำสัญญาในรูปแบบของการให้ปรับปรุงตัว หรืออาจนำตัวไปอยู่ในความควบคุมและถูกปล่อยตัวไปยังผู้ปกครองในภายหลัง โดยไม่ลงบันทึกประวัติ

3. รูปแบบและการเบี่ยงเบนคดีในคดีเกี่ยวกับทรัพย์ ซึ่งมีความผิดเล็กน้อย

มาตรการ คือ การให้ผู้กระทำผิด คืนของกลางหรือชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายจนเป็นที่พอใจ ตำรวจจึงปล่อยตัวไป

4. รูปแบบและการเบี่ยงเบนคดีในคดีคนเมาสุรา

มาตรการ คือ การตักเตือน หรือส่งตัวให้บุคคลทางบ้านเป็นผู้ควบคุมดูแล หรือนำมาอยู่ในความควบคุมที่สถานีตำรวจ ซึ่งไม่ถือว่าเป็นผู้กระทำผิด และเมื่อหายเมาแล้วจึงปล่อยตัวไป

5. รูปแบบและการเบี่ยงเบนคดีในคดีการพนัน

มาตรการ คือ ตำรวจจะเข้าไปดำเนินการเพียงให้หยุดเล่นการพนันเท่านั้น ถ้าเห็นว่าเป็นการพนันซึ่งเป็นความผิดเล็กน้อย เว้นแต่ การเล่นการพนันที่เป็นความผิดซึ่งมีโทษสูง ตำรวจจึงดำเนินการจับกุม

6. รูปแบบและการเบี่ยงเบนคดีในคดีความผิดที่เกิดภายในครอบครัว

มาตรการ คือ ตำรวจไม่จับกุมดำเนินคดีและแนะนำให้ปรองดองกัน ในกรณีไม่ประสงค์ จะดำเนินคดีกับอีกฝ่ายหนึ่ง โดยเฉพาะการทะเลาะวิวาทหรือทำร้ายกันระหว่างสามีกับภริยาหรือบุคคลภายในครอบครัว

7. รูปแบบและมาตรการในคดีความผิดอื่น ๆ เช่น การมียาเสพติดไว้ในความครอบครอง การค้าประเวณี เป็นต้น

ตัวอย่าง รูปแบบและการกันคดีในความผิดที่ผู้กระทำความผิดเป็นเด็กหรือเยาวชน เพื่อเข้าสู่โครงการแทนการเข้าสู่ระบบกระบวนการยุติธรรมตามปกติ โดยมีโครงการให้บริการสำหรับเด็กและเยาวชน (The Youth Service Program) ของตำรวจเมือง Dallas ในโครงการชื่อว่า **The Dallas Operation** ซึ่งเป็นโครงการกันคดี ช่วยลดปริมาณจำนวนของคดีให้ลดน้อยลง

2. รูปแบบและมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีในประเทศญี่ปุ่น

สำหรับตำรวจของประเทศญี่ปุ่น ไม่มีอำนาจในการใช้ดุลพินิจได้โดยตรง แต่การใช้ดุลพินิจนั้นต้องมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ ตำรวจจึงสามารถกระทำได้ ดังนั้นการจัดรูปแบบและมาตรการในการกันคดีจึงใช้ได้แก่ความผิดประเภทซึ่งมีความผิดเพียงเล็กน้อย

รูปแบบและมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีของประเทศญี่ปุ่น มีดังนี้

1. รูปแบบและการเบี่ยงเบนคดีในคดีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ (ลักทรัพย์ ฉ้อโกง ยักยอก)

2. รูปแบบและการเบี่ยงเบนคดีในคดีความผิดเกี่ยวกับการพนันที่มีความผิดเล็กน้อย

หอสมุดกลางยุติธรรม www.library.coj.go.th

3. รูปแบบและการเบี่ยงเบนคดีในคดีความผิดอื่น ๆ ซึ่งพนักงานอัยการจังหวัดได้ระบุไว้

คดีทั้ง 3 ประเภทดังกล่าว ตำรวจ สามารถใช้มาตรการดำเนินการได้ ดังนี้

1. ตักเตือนผู้ต้องหา

2. เรียกผู้ปกครอง นายจ้าง บุคคลที่อยู่ในฐานะควบคุมดูแล หรือตัวแทนของผู้ต้องหาให้มาพบ และทำหนังสือเพื่อบันทึกการควบคุม หรือตักเตือนผู้ต้องหาในเรื่องอนาคตและในเรื่องสำคัญ

3. ให้ผู้ต้องหาชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือการขอโทษผู้เสียหาย หรือให้ตำรวจกระทำการอื่นใดที่เหมาะสมได้ เป็นต้น

3 **รูปแบบและมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีในประเทศไทย**

สำหรับประเทศไทยเนื่องจากสภาพปัญหาคดีล้นศาลนักโทษล้นเรือนจำ พนักงาน สอบสวนจึงเป็นจุดเริ่มต้นขององค์กรในระบบกระบวนการยุติธรรมที่มีหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานและอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน ให้มีบทบาทในการกันบางประเภทไว้ ซึ่งต้องเป็นคดีทีมีลักษณะไม่ร้ายแรงต่อความสงบสุขของชุมชนให้เลิกกันได้ โดยไม่ต้องนำคดีมาฟ้องศาล [41]

รูปแบบและมาตรการเบี่ยงเบนคดีของประเทศไทยจึงมีด้วยกัน 2 รูปแบบ คือ

1. คดีอาญาเลิกกันโดยการยินยอมเสียค่าปรับในอัตราอย่างสูง

2. คดีอาญาเลิกกันโดยการเปรียบเทียบ

1. คดีอาญาเลิกกันโดยการยินยอมเสียค่าปรับในอัตราอย่างสูง

รูปแบบและมาตรการเบี่ยงเบนคดีวิธีนี้ บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามมาตรา 37 และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 39 (3) กล่าวคือ เมื่อผู้กระทำผิดยินยอมเสียค่าปรับในอัตราอย่างสูงสำหรับในความผิดที่มีโทษปรับสถานเดียว และชำระค่าปรับนั้นก่อนศาลพิจารณา ซึ่งหมายถึง ก่อนศาลเริ่มลงมือสืบพยานปากแรก อันเป็นเหตุให้ทำให้คดีอาญาเลิกกันและจะทำให้สิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องต่อศาลนั้น ระงับสิ้นไปด้วย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (3)

2. คดีอาญาเลิกกันโดยการเปรียบเทียบ

การเปรียบเทียบ คือ การพิจารณาความผิดและกำหนดโทษผู้กระทำผิดโดยเจ้าพนักงานในความผิดบางประเภทเพื่อให้คดีอาญาเลิกกัน เมื่อพนักงานสอบสวนใช้ดุลพินิจว่าเป็นคดีที่สามารถเปรียบเทียบปรับได้ ประกอบกับผู้ต้องหายินยอมให้เปรียบเทียบปรับได้ตามกฎหมายผลในทางคดีคือ ถ้ามีการชำระค่าปรับแล้วจะทำให้คดีอาญาเลิกกัน มีผลทำให้สิทธิการนำคดีอาญามา

---

[41] คนึง ฦาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. เล่ม 1 พิมพ์ครั้งที่ 3. (กรุงเทพมหานคร: มิตรนราการพิมพ์, 2530) หน้า 101.

ห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ www.library.coj.go.th

ฟ้องระงับสิ้นไปด้วย ทั้งนี้ เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 37 (2)- (4), มาตรา 38 และมาตรา 39 (3) และเป็นไปตามกฎหมายพิเศษได้กำหนดไว้ เช่น คดีภาษีอากร

อย่างไรก็ตาม นอกจากเหตุอาญาเลิกกันตาม มาตรา 37 ดังกล่าว ซึ่งจะทำให้คดีอาญาเลิกกันและสิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องต่อศาล ระงับไปด้วย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 คดีอาญาอาจระงับลง โดยอาจเกิดจากแนวปฏิบัติของพนักงานสอบสวน ซึ่งสามารถทำให้คดีอาญาระงับได้เช่นกัน ดังตัวอย่าง ต่อไปนี้

ความผิดเกี่ยวกับจราจร

กรณีขับรถโดยประมาทชนผู้อื่น และเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ซึ่งเป็นความผิดลหุโทษ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 390 และเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติจราจร พ.ศ.๒๕๒๒

2.2.4 การเปรียบเทียบรูปแบบและมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีของประเทศไทยกับต่างประเทศ

ในประเทศสหรัฐอเมริกา พนักงานสอบสวนมีดุลพินิจในการกันคดี นับแต่เริ่มต้นคดีในชั้นจับกุม โดยใช้หลักการที่ว่า การจับกุมหรือการตักเตือนอย่างไรดีกว่ากัน และเมื่อทำการจับกุมแล้วจะเกิดประโยชน์หรือไม่ อย่างไร ซึ่งส่วนใหญ่แล้ว มักจะเป็นรูปแบบและมาตรการในการกันคดี เพื่อเข้าสู่โครงการทางสังคมหรือชุมชน เพื่อเข้ารับการบำบัด รักษา แก้ไข หรือฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับคืนสู่สังคมได้ตามปกติสุข นับว่าเป็นจุดเด่น ซึ่งแตกต่างไปจากรูปแบบและมาตรการในการกันคดีของประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทย

ในประเทศญี่ปุ่น พนักงานสอบสวนไม่มีดุลพินิจโดยตรง ดังนั้น รูปแบบและมาตรการในการกันคดีของพนักงานสอบสวน จึงต้องให้พนักงานอัยการ มอบอำนาจในการชะลอการฟ้องให้แก่ ตำรวจ ซึ่งเป็นพนักงานสอบสวน เมื่อได้รับมอบอำนาจมาแล้ว จึงสามารถใช้ดุลพินิจในการชะลอการฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้องได้ โดยไม่ต้องเสนอสำนวนให้แก่พนักงานอัยการ ทั้งนี้เป็นไปตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่นที่ได้บัญญัติให้อำนาจไว้ และนำมาใช้กับความผิดเล็กน้อยด้วย

สำหรับประเทศไทย รูปแบบและมาตรการในการกันคดี มี 2 รูปแบบ คือ

1. คดีอาญาเลิกกันโดยการยินยอมเสียค่าปรับในอัตราอย่างสูง ตาม มาตรา 37

2. **คดีอาญาเลิกกันโดยการเปรียบเทียบ** ตามมาตรา 37(2) – (4) และมาตรา 38 ซึ่งมีผลทำให้สิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องต่อศาล ระงับสิ้นไป ตามมาตรา 39 (3) ทั้งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ดังนั้น รูปแบบและมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีของประเทศไทย ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งให้อำนาจแก่ พนักงานสอบสวนสามารถกันคดีในบางประเภท

ที่ศิลปศาลยุติธรรม www.library.coj.go.th

ซึ่งยังไม่พอหรือเปิดโอกาสให้ใช้อำนาจได้อย่างเต็มที่สำหรับคดีประเภทอื่น เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่น

ห้องสมุดศาลยุติธรรม
www.library.coj.go.th

บทที่ 3
ผลการศึกษาและวิเคราะห์ การใช้ดุลพินิจในการเบี่ยงเบนคดีอาญาที่ไม่ร้ายแรง

จากการศึกษารูปแบบและมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่น สิ่งที่จะนำมาวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับประเทศไทย นั่นคือ รูปแบบและมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีของประเทศใด จะมีความเหมาะสมกับประเทศไทย และที่จะนำมาใช้เพิ่มเติมบทบาทพนักงานสอบสวนของประเทศไทย ในการเบี่ยงเบนคดีไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

3.1 บทบาทพนักงานสอบสวนไทย ใช้รูปแบบและมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีที่ชอบด้วยกฎหมาย เพื่อกันไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีเพียง 2 วิธี

1. คดีอาญาเลิกกันโดยการยินยอมเสียค่าปรับในอัตราอย่างสูง ตาม มาตรา 37
2. คดีอาญาเลิกกันโดยการเปรียบเทียบ ตามมาตรา 37(2) – (4) และมาตรา 38

มีผลทำให้สิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องต่อศาล ระงับสิ้นไป ตามมาตรา 39 (3) ทั้งนี้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

นอกจากนี้ การใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการไทย ที่ควรมอบให้แก่ตำรวจในการดำเนินคดี คือการใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้อง ในกรณีที่การฟ้องคดีนั้น จะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของประเทศชาติ หรือขัดต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ ให้เสนอความเห็นพร้อมด้วยสำนวนไปยังอัยการสูงสุดเพื่อสั่ง ตามระเบียบกรมอัยการ ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528[42] ข้อ 51

โดยปกติการสั่งคดีของพนักงานอัยการ ย่อมถือหลักว่า ผู้กระทำได้กระทำผิดต่อกฎหมายหรือไม่ ถ้ามีการกระทำผิดต่อกฎหมาย พนักงานอัยการต้องดำเนินคดีสั่งฟ้อง แต่ในบางกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องคดีที่มีผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายก็ได้ เพราะไม่มีกฎหมายห้ามแต่ “ต้องมีเหตุผลอันสมควร” และต้องปรากฏหลักฐานที่พนักงานอัยการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้อง ทั้ง ๆ ที่เชื่อว่า ผู้ต้องหาได้กระทำผิดตามที่ถูกกล่าวหาจริง[43] อาทิ เช่น

- สั่งไม่ฟ้องกรณีหญิงชรา มีสตางค์ไว้ในความครอบครองเกินอัตรากำหนดไว้ในกฎหมาย
- สั่งไม่ฟ้องกรณีร้านจำหน่ายฝิ่นมีมูลฝิ่น

---

[42] วิชาญ ธรรมสุจริต. เรื่องเดียวกัน. หน้า 22

[43] คณิต ณ นคร, ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ รวมบทความด้านวิชาการของ ศ.ดร.คณิต ณ นคร. (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด พิมพ์อักษร, 2540) หน้า 49-55 และวสันต์ รจนากิจ. “ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ.” วารสารอัยการ. 18, 23 มกราคม 2538, หน้า 18-23.

ห้องสมุดศาลยุติธรรม www.library.coj.go.th

- สั่งไม่ฟ้องกรณีการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ของราษฎรชายแดน
- สั่งไม่ฟ้องกรณีเป็นพยานแผ่นดิน
- สั่งไม่ฟ้องกรณีเป็นความผิดอันยอมความได้ และผู้เสียหายไปดำเนินคดีเอง
- สั่งไม่ฟ้องคดีลักทรัพย์ เช่น ซาลาเปา , แม่ลูก 7 ลักทรัพย์ในห้างสรรพสินค้า

3.1.1 รูปแบบและมาตรการในการกันคดีของประเทศญี่ปุ่น น่าจะมีความเหมาะสมกับประเทศไทย กล่าวคือ การใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนของประเทศญี่ปุ่น โดยปกติแล้วไม่สามารถใช้ดุลพินิจได้โดยตรงในการยุติคดีความ เช่นเดียวกับพนักงานสอบสวนของประเทศไทยที่มีการใช้ดุลพินิจน้อยมาก แต่ พนักงานสอบสวนของประเทศญี่ปุ่น จะใช้ดุลพินิจในการกันคดีบางประเภทให้ยุติในชั้นพนักงานสอบสวนได้ โดยการได้รับมอบอำนาจจากพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นอำนาจที่เกิดขึ้นโดย บทบัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศญี่ปุ่นในมาตรา 246 ซึ่งได้บัญญัติเกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการด้วย ที่สามารถมอบอำนาจในการชะลอการฟ้องให้แก่ ตำรวจดำเนินการแทนโดยการยุติคดีในชั้นสอบสวนได้ ไม่จำต้องส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการ ซึ่งมักนิยมใช้กับคดีความผิดเล็กน้อย ดังต่อไปนี้

1. คดีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ได้แก่ ลักทรัพย์ ฉ้อโกง ยักยอก เป็นต้น
2. คดีความผิดเกี่ยวกับการเล่นการพนันที่มีโทษเล็กน้อย

1. คดีความผิดอื่น ๆ ซึ่งพนักงานอัยการจังหวัดได้ระบุไว้

ซึ่งคดีทั้ง 3 ประเภทดังกล่าว ต้องเป็นที่แน่ชัดว่า การลงโทษเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น และตามเกณฑ์ในการสอบสวนคดีอาญา (Hanzai sousa kihan) ข้อ 197 กำหนดหลักเกณฑ์ว่า ในการจัดการคดีความผิดเล็กน้อยเหล่านี้ ให้ตำรวจดำเนินการ ดังนี้

1. ตักเตือนผู้ต้องหา
2. เรียกผู้ปกครอง นายจ้าง บุคคลที่อยู่ในฐานะควบคุมดูแล หรือตัวแทนของผู้ต้องหาให้มาพบ และทำหนังสือเพื่อบันทึกการควบคุม หรือตักเตือนผู้ต้องหาในเรื่องอนาคตและในเรื่องสำคัญ
3. ให้ผู้ต้องหาชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือการขอโทษผู้เสียหาย หรือให้ตำรวจกระทำการอื่นใดที่เหมาะสมได้ เป็นต้น

ดังนั้น จุดเด่นและลักษณะที่สำคัญ ของรูปแบบและมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีของประเทศญี่ปุ่น คือ การใช้ดุลพินิจของตำรวจ ในการยุติคดีบางประเภท ซึ่งได้แก่ คดีที่เป็นความผิดเล็กน้อย ให้ยุติลงในชั้นสอบสวน โดยไม่ต้องส่งสำนวนให้พนักงานอัยการอีก ซึ่งดุลพินิจนี้ตำรวจได้รับมา โดยการรับมอบอำนาจมาจากพนักงานอัยการนั้นเอง ซึ่งรูปแบบและมาตรการนี้ประเทศไทยสามารถจะนำมาใช้ได้ เนื่องจากมีหลักการสอบสวนและหลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนของประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยมีลักษณะเหมือนกัน ดังนั้นรูปแบบและมาตรการการกันคดี ก็ควรใช้เหมือนกันได้

ห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ www.library.coj.go.th

3.2 วิเคราะห์การใช้ดุลพินิจในการเบี่ยงเบนคดีอาญาที่ไม่ร้ายแรง

3.2.1 หลักการเบี่ยงเบนคดีในชั้นตำรวจ

ตำรวจเป็นองค์กรหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม ที่มีอำนาจและหน้าที่ในการดำเนินการตามกฎหมาย หากมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นและตำรวจต้องดำเนินการจับกุมทุกกรณีไป คดีจะเข้าสู่ระบบกระบวนการยุติธรรมมากเกินไป ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อผู้กระทำผิดบางประเภท ที่ไม่สมควรนำเข้าสู่ระบบเพราะอาจเกิดผลร้ายมากกว่าผลดี ดังนั้น จึงเกิดแนวคิดในการเบี่ยงเบนคดี (Diversion) ซึ่งเกิดจากแนวคิดและทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีตีตรา (Labeling Theorists) เชื่อว่า การจับกุมและการดำเนินคดีจะเป็นการตีตราบาปผู้ถูกจับกุม และส่งผลให้เกิดการขยายพฤติกรรมการกระทำความผิดต่อไป

2. ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกฎหมาย (Experts) เชื่อว่า การจับกุมและการดำเนินคดีแก่เด็กและเยาวชนในความผิดเล็กน้อย จะทำให้เกิดคดีล้นระบบ

3. บุคคลทั่วไปในสังคม เชื่อว่า การดำเนินคดีไม่ใช่ทางออกที่เหมาะสมในการจัดการกับปัญหาของเยาวชนที่สาเหตุเกิดจาก สภาพปัญหาครอบครัวแตกแยก การใช้ยาเสพติด การขาดการศึกษาและการอบรม

นอกจากนี้ในการดำเนินคดีผู้กระทำผิดอย่างเป็นทางการ เมื่อผู้กระทำผิดต้องการพิจารณาคดี และเมื่อมีผลของคำพิพากษา จำเลยได้รับคำพิพากษาเพียงการลงบันทึก จึงมีแนวคิดเพื่อหลีกเลี่ยงการสูญเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี และเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงการบันทึกประวัติ สำหรับผู้กระทำผิดบางประเภท และคิดค้นการออกกฎหมาย การเบี่ยงเบนคดี เพื่อการระงับการพิจารณาคดีชั่วคราว และส่งตัวผู้กระทำผิด ไปเข้ารับการศึกษา การฝึกฝน หรือการรักษาบำบัด ฟื้นฟู

ดังนั้น จึงต้องมีการรวบรวมคดีในประเภทที่มีแนวโน้มที่จะไม่ต้องผ่านกระบวนการพิจาณาคดีในชั้นศาล แต่จะมีผลในชั้นศาลเหมือนกัน รัฐจะประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่าย รวมไปถึงตัวผู้กระทำความผิดนั่นเอง จะไม่ต้องถูกบันทึกคดี ซึ่งปัจจุบันพบว่า มีคดีที่สามารถใช้วิธีการเบี่ยงเบนในการที่จะนำคดีออกจากระบบได้ถ้าวิธีนั้นยุติธรรม

ตัวอย่าง

เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 58 ต่อเนื่องวันที่ 1 มิถุนายน 58 ที่ผ่านมา กองบังคับการตำรวจนครบาล 8 ระดมกำลังจาก 3 สถานีตำรวจคือ สถานีตำรวจนครบาลตลาดพลู สถานีตำรวจนครบาลบางยี่เรือ และ สถานีตำรวจนครบาลสำเหร่ร่วมกับทหาร ปฏิบัติการที่เรียกว่า” ราชพฤกษ์โมเดล” ปิดล้อมจับกุมเด็กแว้นกว่า 500 คนที่ยึดถนนเป็นสนามแข่งรถบริเวณถนนราชพฤกษ์ช่วงสะพานข้ามแยกรัชดา-ท่าพระ ได้ผู้ต้องหากว่า 400 คนแยกเป็นผู้ขับขี่ที่อายุเกิน18 ปี 125 คน อายุต่ำกว่า18 ปี 126 คน และอีกเกือบ 200 คนตำรวจสอบสวนแล้วปล่อยตัวไป

ห้องสมุดกระทรวงยุติธรรม www.library.coj.go.th

ดังกล่าวมา การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน สามารถแสดงให้ทราบโดยชัดเจนในการนำวิธีการเบี่ยงเบนคดี มาใช้โดยชอบต่อหน้าที่ และเป็นการนำมาใช้ให้เกิดประสิทธิผล จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี ในการนำกระบวนนี้มาใช้ เพื่อการแก้ปัญหาได้อย่างสมบูรณ์และยั่งยืนในอนาคต

3.2.2 หลักการเบี่ยงเบนคดีในชั้นพนักงานอัยการ

การเบี่ยงเบนคดี ก่อนการดำเนินคดีอาจกระทำได้ 2 วิธี คือ วิธีมีเงื่อนไข และวิธีไม่มีเงื่อนไข

1. วิธีมีเงื่อนไข คือ เป็นกรณีที่ผู้กระทำผิดนั้นจะถูกตรวจสอบว่า พฤติกรรมที่เป็นความผิดได้หมดไปแล้วหรือไม่ ถ้าพฤติกรรมดังกล่าวหมดไปแล้ว คดีของผู้กระทำผิดจะถูก “สั่งไม่ฟ้อง” และไม่มีการลงบันทึก แต่ถ้าพฤติกรรมดังกล่าว ยังคงอยู่ และอาจจะมีการดำเนินคดีอีกครั้งหนึ่ง

2. วิธีไม่มีเงื่อนไข คือ ผู้กระทำผิดนั้น จะไม่ถูกตรวจสอบในภายหลัง และคดีผู้กระทำผิดจะถูก “สั่งไม่ฟ้อง” และไม่มีการลงบันทึก เพราะบุคคลดังกล่าว ถือว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีความเสี่ยงต่อการที่จะกลับมากระทำผิดซ้ำอีก

นอกจากนี้ พนักงานอัยการยังมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทางเลือกใหม่แทนการดำเนินคดีตามระบบกระบวนการยุติธรรมอย่างเต็มรูปแบบ โดยกันผู้กระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมมุ่งเข้าสู่โครงการกันคดี ซึ่งอาจเกิดขึ้นภายหลังจากมีการตั้งข้อหาแล้ว แต่ก่อนที่จะเข้าสู่การพิจารณาคดี โดยประมาณ 63 % ของสำนักงานอัยการในประเทศญี่ปุ่น ได้มีการจัดตั้งโครงการดังกล่าว สำหรับผู้กระทำผิดครั้งแรกให้เข้าสู่โครงการกันคดีแบบ Pretrial intervention (PTI)

โครงการเบี่ยงเบนคดี แบบที่เรียกว่า **Pretrial intervention (PTI)** คือ การให้ผู้กระทำผิดครั้งแรกและเป็นประเภทความผิดเล็กน้อย (Misdemeanors) หรือประเภทเป็นความผิดร้ายแรง (Felony) เฉพาะที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน สามารถที่จะสมัคร เพื่อเข้าสู่โครงการกันคดีต่อพนักอัยการได้ ถ้าเป็น ผู้กระทำผิดที่มีประวัติเบื้องหลังดี มีความเสี่ยงที่จะกระทำผิดน้อย อัยการอาจให้กลับคืนสู่สังคม โดยการระงับการดำเนินคดีไว้เป็นเวลา 1 ปี ในระหว่างนี้พนักงานอัยการสามารถที่จะให้ผู้กระทำผิดชดใช้ค่าเสียหายต่อผู้เสียหาย หรือให้ทำงานบริการสาธารณะ และเมื่อครบกำหนด 1 ปีตามเงื่อนไข ผู้กระทำผิดไม่ได้กระทำผิดซ้ำ พนักงานอัยการจะสั่งไม่ฟ้องคดี แต่ถ้าไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขได้ คดี ดังกล่าวจะกลับเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีตามปกติ โดยโครงการนี้ จะเป็นการช่วยลดค่าใช้จ่ายและคดีล้นศาล

ตัวอย่าง

เมื่อวันที่ 21 มิถุนายน 2558 พลตำรวจโทคำรณวิทย์ ธูปกระจ่าง ได้ถูก ตำรวจญี่ปุ่นจับและควบคุมตัวที่ สนามบินนาริตะ ประเทศญี่ปุ่น ในข้อหามีอาวุธปืนแบะเครื่องกระสุนไว้ในครอบครอง ในกรณีนี้ในประเทศญี่ปุ่นถือว่าเป็นความผิดร้ายแรง

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ www.library.coj.go.th

ด้าน พลตำรวจโทคำรณวิทย์ได้ชี้แจงว่า ไม่มีเจตนากระทำความผิดซึ่งตำรวจก็เข้าใจแต่ทั้งนี้ต้องมีการดำเนินไปตามกฎหมายเพราะกรณีแบบนี้เป็นความผิดตามกฎหมาย จึงได้ดำเนินกระบวนยุติธรรม ตามระบบของประเทศญี่ปุ่น ได้มีการส่งให้พนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการ ทำการสอบสวนข้อเท็จจริง จนกระทั่งได้ข้อยุติ พนักงานอัยการ ในฐานะพนักงานสอบสวน ได้ลงลงความเห็น สั่งไม่ฟ้อง และส่งตัวกลับประเทศ แต่มีเงื่อนไขโดยการห้ามเข้าประเทศญี่ปุ่น 1 ปี

ดังกล่าวจะทราบได้ว่า การใช้ดุลพินิจในการเบี่ยงเบนคดี ของประเทศญี่นั้นมีความยืดหยุ่นอย่างมาก แม้แต่ในกรณีที่มีความผิดร้ายแรงก็ตาม

3.2.3 หลักการในการเบี่ยงเบนคดีชั้นศาล

ศาลมีบทบาทในการกันผู้กระทำผิดไปสู่องค์กรทางสังคมหรือชุมชน ที่นอกเหนือไปจากอำนาจในการคุมขังและการคุมความประพฤติ โดยผู้พิพากษาหรือศาลอาจมีการใช้มาตรการลงโทษได้อีก 5 กรณี คือ

1. การปรับ (Fines)
2. การทำงานบริการสังคมหรือชุมชน (Community Service)
3. การชดใช้ค่าสินไหมทดแทน (Restitution)
4. การยึดของกลางหรือริบทรัพย์ (Forfeiture)
5. การเข้าโครงการกันคดีก่อนการพิจารณาคดี (Pretrial diversion programs)

การเข้าโครงการกันคดี นับเป็นทางเลือกใหม่แทนการดำเนินคดีในชั้นศาล ซึ่งอาจเสนอโดยศาลหรือพนักงานอัยการถ้าผู้กระทำผิดยินยอมที่จะเข้าร่วมโครงการก็จะเป็นการยุติคดี

โครงการเบี่ยงเบนคดีก่อนการพิจารณาคดี (Pretrial diversion programs) สรุปได้เป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1. การคุมความประพฤติ (Probation) เป็นการให้ผู้กระทำผิดกลับเข้าสู่ชุมชนหรือสังคมเหมือนเดิมและอยู่ในความควบคุมดูแลของพนักงานคุมประพฤติ โดยมีเงื่อนไขว่า ถ้าบุคคลดังกล่าว กระทำผิดซ้ำอาจถูกส่งตัวกลับเข้าสู่ระบบศาลตามปกติ

2. การให้การบำบัดและความช่วยเหลือ (Treatment and aid) คือบุคคลหลายคนที่มีความผิดปกติ แต่สามารถรักษาพฤติกรรมที่เป็นต้นเหตุของการกระทำความผิด ซึ่งอาจเสนอแนวทาง แก้ไขหรือวิธีการต่าง ๆ โดยให้การศึกษาความรู้ การให้ยารักษา เพื่อเป็นการแก้ไขต้นเหตุของปัญหาออกไป

3. การชดใช้ค่าสินไหมทดแทน (Restitution) คือ บุคคลที่กระทำผิด จะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน อาจเป็นการกระทำโดยตรง หรือให้กระทำการสิ่งใดชดใช้แทน หรืออาจให้ทำงานบริการสังคมหรือชุมชน (Community service) ก็ได้

ห้องสมุดศาลยุติธรรม www.library.coj.go.th

ตัวอย่าง

เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2558 ที่ผ่านมาโดยมีนางมณฑิรา ศิลปศร เชื้ออินทร์ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดตลิ่งชัน และคณะผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสบทบ ผู้ประนีประนอมจากศาลต่างๆ ได้เปิดคลินิก กาย จิต สังคม ของศาลจังหวัดตลิ่งชัน โดยมีวัตถุประสงค์ ให้คำปรึกษาและให้โอกาสผู้ต้องหาหรือจำเลยได้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยนำแนวทางการบำบัด ฟื้นฟู แก้ไขมาใช้แทนการมุ่งลงโทษจำคุกเพียงอย่างเดียว หาสาเหตุการกระทำความผิดแล้วแก้ไขที่ต้นเหตุเป็นรายบุคคลจะดูจำเลยเป็นหลักไม่ใช่ดูความผิดที่จำเลยกระทำ ซึ่งการให้คำปรึกษาเพื่อบำบัดแก้ไข มีคณะผู้ประนีประนอมประจำศาลฯ ที่ได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาและการให้คำปรึกษา เป็นผู้ให้คำปรึกษา

นอกจากนี้ทางศาลจังหวัดตลิ่งชันยังได้มีการลงนามบันทึกการตกลง ความร่วมมือการคุ้มครองสิทธิและให้คำปรึกษาจากหลายหน่วยงานด้วยกัน

ดังนั้นจึงเป็นความชัดเจน ในการใช้ การเบี่ยงเบนคดี โดยใช้ดุลยพินิจของศาล โดยไม่ขัดต่อหลักกฎหมาย แต่วิธีการหนึ่งซึ่งสามารถนำมาใช้ได้จริงในปัจจุบันนี้ แนวความคิดนี้ได้รับการยอมรับและแพร่หลายมากขึ้น

ห้องสมุดกรมอัยการ
www.library.coj.go.th

บทที่ 4
บทสรุปและข้อเสนอแนะ

4.1 บทสรุป

จากสภาพปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal justice Process) ของประเทศไทย เกิดจากปริมาณคดีที่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากและขาดมาตรการในการเบี่ยงเบนคดี ซึ่งก่อให้เกิดสภาพปัญหาความแออัดในเรือนจำ โดยปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว มิใช่ปัญหาของระบบราชทัณฑ์ แต่เป็นปัญหาในกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ ที่ทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกันช่วยกันแก้ไขปัญหา เพื่อหาแนวทางกำหนดรูปแบบและมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีในบางประเภท ไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในชั้นอัยการและในชั้นศาล เพราะในปัจจุบันทฤษฎีการลงโทษผู้กระทำความผิด มิใช่เพียงแต่การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนจะเกิดผลดีเสมอไป โดยเฉพาะเพื่อเป็นการลดปริมาณของคดีซึ่งมีความผิดเพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือคดีที่ผู้กระทำความผิดไม่สมควรได้รับโทษจำคุก เพราะจะส่งผลกระทบต่อสถานะทางสังคม ทำให้เกิดรอยมลทินหรือเสียประวัติ จึงเห็นได้ว่ากระบวนการยุติธรรมของไทยขาดมาตรการในการเบี่ยงเบนคดี(Diversion) ไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ซึ่งนับว่าเป็นมาตรการที่จำเป็นในสภาพและสถานการณ์ในปัจจุบัน

ดังนั้น พนักงานสอบสวนในฐานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ถือว่า เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรม เมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น และยังมีหน้าที่อำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนอย่างใกล้ชิด จึงมีบทบาทในการกำหนดค้นหาแนวทาง หรือ รูปแบบ และมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีบางประเภทให้ยุติลงได้ ในชั้นพนักงานสอบสวนนี้ เพื่อเป็นการช่วยลดปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาล และเพื่อไม่ให้นักโทษล้นเรือนจำ และจากการศึกษารูปแบบและมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีในต่างประเทศ เพื่อนำศึกษาเปรียบเทียบกับบทบาทของพนักงานสอบสวนของประเทศไทย

4.2 ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ หลักการสอบสวนคดีอาญา หลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจในรูปแบบและมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีของพนักงานสอบสวนของประเทศไทยกับต่างประเทศแล้ว รูปแบบและมาตรการที่เหมาะสมกับประเทศไทย

1. จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย ให้บัญญัติโดยชัดเจนว่าคดีความผิดประเภทใดบ้าง ไม่ต้องส่งคดีให้พนักงานอัยการสั่งฟ้องต่อศาล แต่สามารถมอบอำนาจให้ตำรวจหรือพนักงานสอบสวนมีอำนาจในการสั่งยุติคดีได้ ในชั้นสอบสวนนี้ โดยอาจจะต้องมีการออกระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ หรือประกาศของอัยการสูงสุดว่าด้วยเรื่องการส่งคดีพิเศษให้อัยการจังหวัดสั่งการต่อตำรวจ

ห้องสมุดคณะนิติศาสตร์ www.library.coj.go.th

และกำหนดหลักเกณฑ์ในการสอบสวนคดีอาญาว่าในการจัดการกับคดีความผิดเล็กๆน้อยๆได้ และให้พนักงานตำรวจหรือพนักงานสอบสวนดำเนินการอย่างไร รวมถึงการกำหนดกลไกในการควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจของพนักงานสอบสวนที่พนักงานอัยการได้มอบอำนาจให้ดำเนินการอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งถือเป็นรูปแบบและมาตรการในการเบี่ยงเบนคดีอีกรูปแบบหนึ่ง ของพนักงานสอบสวนของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเหมาะสม และสมควรที่จะนำมาปรับใช้กับ บทบาทของพนักงานสอบสวนของประเทศไทยต่อไป

2. ควรมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อการตรวจสอบและถ่วงดุลในการใช้ดุลพินิจ มีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบพยานหลักฐานต่างๆ บันทึกรายงาน ตลอดจนมีการบันทึกเทปภาพและเสียง ด้วยความโปร่งใสและสามารถถูกตรวจสอบได้ จะเป็นระบบตรวจสอบการใชดุลพินิจได้ดีที่สุด

ห้องสมุดศาลยุติธรรม
www.library.coj.go.th

บรรณานุกรม

หนังสือ

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. กระบวนการยุติธรรมเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ วิญญูชน, 2541.

คณิต ณ นคร. การสอบสวนผู้ต้องหา. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด พิมพ์อักษร, 2540.

คะนึง ฦาไชย . กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. เล่ม 1 พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : มิตรนราการพิมพ์, 2530.

ธรรมศักดิ์ วิชชารยะ. การบริหารงานยุติธรรม. เอกสารประกอบการสอน สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2540.

สมเกียรติ อัศวิษณุ. ปัญหาการบริหารงานตำรวจ. กรุงเทพมหานคร : 68 การพิมพ์. 2541.

บทความ

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ,ศิระ บุญภินนท์, Prof. Tomoko Akane , Prof.Tertoshi Yamashita. “โครงสร้างกระทรวงยุติธรรมและงานอัยการของญี่ปุ่น” บทบัณฑิตย์. เล่ม 54 ตอน 2 (มิถุนายน 2541)

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์.“การควบคุมอำนาจพนักงานสอบสวน – ตัวอย่างของประเทศสหรัฐอเมริกา” วารสารนิติศาสตร์ 9,4 (มีนาคม - พฤษภาคม 2521)

จิรนิติ หะวานนท์. “การควบคุมโดยฝ่ายบริหาร” วารสารศาลรัฐธรรมนูญ. 2,5 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2543)

ชนะชัย ลิ้มประเสริฐ.“การใช้ดุลพินิจในการปฏิบัติหน้าที่กับความรับผิดทางอาญา.” วารสารอัยการ. 20, (พฤศจิกายน 2526)

ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์. “อิทธิพลผลประโยชน์และพฤติกรรมในองค์กรตำรวจไทย.” วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์. (23 มกราคม 2526)

รุ่งแสง กฤตยพงษ์ . “ระบบอัยการในประเทศสหรัฐอเมริกา.” วารสารอัยการ. 14,162 (สิงหาคม 2534)

วสันต์ รจนากิจ. “ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ.” วารสารอัยการ. 18, 203 (มกราคม 2544)

วิสาร พันธุนะ. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในสหรัฐอเมริกา. ดุลพาห. 25, 5 (กันยายน - ตุลาคม 2521)

ศิระ บุญภินนท์. “อัยการญี่ปุ่น” บทบัณฑิตย์. เล่มที่ 54 ตอน 4 (ธันวาคม 2541)

สมใจ เกษรศิริเจริญ. “บทบาทของอัยการในกระบวนการยุติธรรม.” วารสารอัยการนิเทศ.2, 22.(2503)

สำนักงานศาลยุติธรรม www.library.coj.go.th

อมร อินทรกำแหง. “อำนาจใช้ดุลพินิจของอัยการอเมริกัน.” วารสารอัยการนิเทศ. 2, 22. (2503)
อำนาจ เนตยสุภา.“กระบวนการก่อนฟ้องคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่น” (Pre-trial Criminal Procedure)

วิทยานิพนธ์

เรวัต ฉ่ำเฉลิม. “ชะลอการฟ้อง” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.
ศุภกิจ แย้มประชา. “บทบาทของอัยการในการกันผู้กระทำความผิดออกจากการฟ้องคดีต่อศาล” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
อิทธิ มุสิกะพงษ์. “การดำเนินคดีความผิดเล็กน้อย.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.

ห้องสมุดศาลยุติธรรม
www.library.coj.go.th

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ-สกุล นายทิวากร พนาวัลย์สมบัติ

ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะชั้นต้นศาลจังหวัดเพชรบูรณ์

คุณวุฒิการศึกษา นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัย รามคำแหง
เนติบัณฑิต รุ่นที่ 47
นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ประสบการณ์การทำงาน ผู้พิพากษาประจำกระทรวง
ผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนครราชสีมา
ผู้พิพากษาศาลแพ่ง
ผู้พิพากษาศาลภาษีอากรกลาง
ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอาญากรุงเทพใต้
ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลจังหวัดมีนบุรี
ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะชั้นต้นศาลจังหวัดเพชรบูรณ์

ห้องสมุดกฎหมายยุติธรรม
www.library.coj.go.th